

AKADEMİK-US

Artvin Çoruh Üniversitesi İlahiyat Araştırmaları Dergisi

e-ISSN: 2602-3253

AKADEMİK-US, Haziran 2020, 4/1, 69-102

Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi: 17.09.2019 Kabul Tarihi: 14.07.2020

10. Sınıf Seçmeli “Peygamberimizin Hayatı” Dersi Bağlamında Gençlerin Peygamberimizin Ahlâkî Vasıflarını Anlamlandırması

Fatma GÖÇMEN¹

Öz: Bu çalışmada, öğrencilerin Peygamberimiz Hz. Muhammed (sas)’in ahlâkî vasıflarını nasıl anlamlandırdıkları incelenmiştir. Çalışmanın amacı, “Peygamberimizin Hayatı” dersini seçmeli olarak alan ve Peygamberimizin ahlâkî vasıflarını öğrenen gençlerin ifadelerinden yola çıkarak, kendi ahlâkî tutum ve davranışlarında bir değişim meydana gelip gelmediğini ortaya çıkarmak ve bu dersin gençlere ahlâkî vasıf kazandırmadaki rolüne ilişkin bir değerlendirme yapmaktır. Bu kapsamda çalışmada, ortaöğretim 10. sınıflarda seçmeli olarak okutulan “Peygamberimizin Hayatı” dersinin gençlerin ahlâkî tutum ve davranışları üzerindeki etkisi nedir? sorusuna cevap aranmıştır. Çalışma, nitel yöntemlerden durum çalışması desenine göre tasarlanmıştır. Çalışmanın örnekleme, Kastamonu Merkez ilçede bulunan Mustafa Kaya Anadolu Lisesi’nde 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılında bu dersi alan 132 öğrenci arasından seçkisiz (random) örnekleme yöntemiyle seçilmiş 40 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada, öğrencilere “Peygamberimizin Ahlâkî Vasıfları” konusunun kazanımlarıyla ilgili altı adet açık uçlu soru sorulmuş ve öğrencilerin bu sorulara yazılı olarak verdikleri cevaplar analiz edilerek “Gençlerin Peygamberimizin Ahlâkî Vasıflarını Anlamlandırmasına İlişkin Görüşleri” değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonunda, öğrencilerin “Peygamberimizin Hayatı” dersinde öğrendikleri ahlâkî vasıfları kendi hayatlarında uygulama çabasında oldukları, kendilerini öz değerlendirmeye tabi tutarak daha önce yaptıkları bazı hataların farkına vardıkları ve bunları bir daha yapmama konusunda çaba sarfettikleri, kişilerarası ilişkilerinde de daha sakin, sabırlı, anlayışlı, yardımsever, merhametli, saygılı ve adil olmaya gayret ettikleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin hemen hepsinin daha ahlâklı davranma, hatalarını tekrarlamama, Peygamberimizin ahlâkî vasıflarını göz önünde bulundurarak söz, tutum ve davranışlarında daha tutarlı olmaya gayret gösterdikleri ve olumlu ahlâkî değişim ve gelişim içinde oldukları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Peygamberimizin Hayatı, Seçmeli Ders, Ahlâkî Vasıf, Din Eğitimi, Genç.

Young People's Understanding of the Moral Qualities of Our Prophet, in the Context of the 10th Grade Elective “Life of Our Prophet” Lesson

Abstract: In this study, how the students made sense of the moral qualities of our Prophet Muhammad (PBUH) was examined. The aim of the study is to reveal whether there is a change in the young people’s moral attitudes and behaviours based on the statements of the young people who have taken this lesson and learned the moral qualities of our Prophet Muhammad, and to make an assessment

¹ Dr., MEB Bahçeşehir Şehit Mehmet Armağan Alper İmam Hatip Ortaokulu, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni, Yozgat, Türkiye, meferenes@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1393-4729.

of the role of this lesson in giving moral qualification to the young people. In the context, in the study "What is the effect of the Life of Our Prophet lesson which is taught electively in the 10th grade, on the moral attitudes and behaviours of young people?" the answer to the question was sought. The study is designed according to the case study pattern of qualitative methods. The sample of the study consists of 40 students selected by random sampling method among 132 students who took this lesson in the 2018-2019 Academic Year at Mustafa Kaya Anatolian High School in Kastamonu Central district. In the study, six open-ended questions were asked to the students about the achievements of the "Moral Qualifications of our Prophet" and opinions of the students about the "Meaning of the Prophet's Moral Qualifications" were analyzed by analyzing their written answers to these questions. At the end of the research, it was determined that students were more calm, patient, understanding, helpful, compassionate in their interpersonal relations, where they tried to apply the moral qualifications they learned in the Life of Our Prophet lesson in their own lives, made self-evaluation and made efforts not to make them again and they tried to be respectful and fair. Almost all of the students were observed to act more morally, not to repeat their mistakes, to strive to be more consistent in their words, attitudes, and behaviours, taking into account the moral qualities of our Prophet, and that they had positive moral change and development.

Keywords: Life of Our Prophet, Elective Lesson, Moral Qualification, Religious Education, Young.

تلقي الشباب الصفات الأخلاقية لنبينا (محمد) في سياق الدرس الاختياري لحياة نبينا في الصف العاشر

الخلاصة: في هذه الدراسة ، تم فحص كيفية تلقي الطلاب للصفات الأخلاقية لنبينا محمد (صلى الله عليه وسلم). والهدف من الدراسة هو الكشف عما إذا كان هناك تغيير في مواقفهم وسلوكياتهم الأخلاقية بناءً على أقوال الشباب الذين أخذوا هذا الدرس وتعلموا الصفات الأخلاقية لنبينا محمد ، وإجراء تقييم لدور هذا الدرس في إكساب المؤهلات الأخلاقية للشباب. في هذا السياق ، ففي الدراسة ، "ما هي آثار الدرس الاختياري لحياة نبينا في الصف العاشر في المواقف والسلوكيات الأخلاقية للشباب؟" تم البحث عن جواب على هذا السؤال. وقد تم تصميم البحث وفق منهج دراسة الحالة للطرق النوعية. وتتكون عينة الدراسة من ٤٠ طالبًا تم اختيارهم بطريقة أخذ العينات العشوائية من ١٣٢ طالبًا أخذوا هذا الدرس في العام الدراسي ٢٠١٨-٢٠١٩ في مدرسة مصطفى كايا الأناضولية الثانوية في منطقة قسطنطيني المركزية. في الدراسة تم طرح ستة أسئلة مقالية على الطلاب حول إنجازات "المؤهلات المعنوية لنبينا" وآراء الطلاب حول "معنى مؤهلات النبي المعنوية" تم تحليلها من خلال تحليل إجاباتهم المكتوبة على هذه الأسئلة. في نهاية البحث ، تم التوصل إلى أن الطلاب كانوا أكثر هدوءًا وصبرًا وفهمًا وتعاونًا وعاطفة في علاقاتهم الشخصية ، حيث حاولوا تطبيق المؤهلات الأخلاقية التي تعلموها في درس حياة النبي في حياتهم الخاصة، قاموا بالتقييم الذاتي وبدلوا جهودًا كي لا يكرروا أخطائهم مرة أخرى وحاولوا أن يكونوا محترمين وعادلين. لوحظ أن جميع الطلاب تقريبًا يتصرفون بشكل أخلاقي أكثر ، ولا يكرروا أخطاءهم ، ويسعون جاهدين ليكونوا أكثر اتساقًا في كلماتهم ومواقفهم وسلوكهم ، مع مراعاة الصفات الأخلاقية لنبينا ، وأن لديهم تغييرًا وتطورًا أخلاقيًا إيجابيًا.

لكلمات المفتاحية: حياة نبينا ، الدرس الاختياري ، الصفة الأخلاقية ، التربية الدينية ، الشباب.

GİRİŞ

Millî eğitimin amaçları arasında, ahlâk ve değerler eğitimine vurgu yapılarak yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize verilecek eğitimin millî ve manevî boyutuna dikkat çekilmektedir. Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçları başlığı altında, ahlâk eğitimiyle ilgili olarak Türk Milleti'nin her ferdinin; millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan yurttaşlar olarak yetiştirilmesi; beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip olmalarını sağlamak hedeflenmektedir.² Söz konusu kanunda herşeyden önce millî ve manevî değerlere yer verilmesi, eğitimde ahlâkî prensiplerin kazandırılması gerektiğinin vurgulanması önem arz etmektedir.

Eğitimin amacı hem iyi bir birey hem de iyi bir vatandaş yetiştirmektir. Bu amaç doğrultusunda Türk millî eğitim sisteminde öğretim programlarında yer alan ahlâkî değerlerden bazıları adalet, dostluk,

²T.C. MEB, "Millî Eğitim Temel Kanunu" (1973), Madde 1, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> (Erişim: 19.04.2019).

dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverliktir.³ Bu değerlerin öğretimi konusunda ortaöğretimde 2012 yılından itibaren ilk defa müfredatta yer alan seçmeli din dersleri⁴ önemli bir yere sahiptir. Gerek Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde gerekse seçmeli din derslerinde örtülü hedef; millî eğitimin amaçları doğrultusunda millî ve manevî değerlerine sahip çıkan bireyler yetiştirmektir.

Millî ve manevî değerlere bağlı bir gençlik yetiştirmede Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (sas)'in gençlere rol-model olarak ahlâkî vasıflarıyla öğretilmesi ve bu konuda bir farkındalık oluşturulması, benlik arayışı içinde olan gençlerin kişilik gelişimine katkı sağlayacak önemli hususlardan biridir. Kişilik gelişimi sürecinde olan gence, dinin nasıl yaşanacağı konusunda doğru bilgi, doğru kaynaktan öğretilmelidir. Bu bağlamda doğru bilgi dinin iki temel kaynağı olan Kur'an ve sünnetten öğrenilir.⁵ Dinin bu iki temel kaynağından öğrenilen bilgi, insanı beşikten mezara kadar iyiye, doğruya ve güzele yöneltir.⁶

Allah'ın emirlerinin nasıl hayata geçirileceği konusunda Peygamberimizin hayatı ve örnek uygulamaları tüm insanlara yol göstericidir. Dinimizi doğru öğrenmek ve yaşamak için Peygamberimizi tanımak, sünnetlerini bilmek ve uygulamak, onun örnek ahlâkını hayatımızda rehber edinmek, tüm insanlık için barış, huzur ve mutluluğa giden yolda önemli bir adımdır.

Manevi değerlerin eğitiminde, Peygamberimizin hayatı ve örnek ahlâkı tüm insanlara yol göstericidir. Peygamberimiz Hz. Muhammed (sas), Allah tarafından insanlara gönderilmiş bir elçidir. Onun görevi sadece Allah'tan Cebraîl aracılığıyla aldığı ilahî emirleri insanlara bildirmek değil, aynı zamanda ilahî mesajın nasıl yaşanacağını canlı bir model olarak kendi yaşantısıyla bizzat göstermesidir. Kur'an-ı Kerim'de Allah (cc) şöyle buyurmaktadır: “*Andolsun, Allah'ın Resulünde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır.*”⁷ Ayette geçen güzel örnek ifadesi, Hz. Muhammed (sas)'in mü'minler için iyi ve güzel davranışları, sözleri kısacası güzel ahlâkı sebebiyle örnek alınması gereken bir model olduğunu ifade etmektedir. Bir başka ayette de Allah (cc) Peygamberimizin ahlâkını övmekte ve şöyle buyurmaktadır: “*Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin.*”⁸ Bu ve benzeri pek çok ayette Peygamberimizin ahlâkı övülmekte ve mü'minlerin Hz. Muhammed (sas)'in güzel ahlâkını örnek almaları tavsiye edilmektedir.

Peygamberimiz, Allah'ın emir ve yasaklarını eksiksiz bir şekilde insanlara bildiren ve aynı zamanda bunları en iyi şekilde uygulayan örnek bir insandır.⁹ Gençlerin Peygamberimizin güzel ahlâkını kendilerine örnek alabilmeleri için öncelikle Kuran ve sünneti iyi bilmeleri gerekmektedir. Zira, Peygamberimiz hayatını Kuran'a göre yönlendirmiş ve hayatında vahyin somutlaşmış görünümünü sergilemiştir. Peygamberimizin hayatını öğrenmek, tüm insanlara, dinin emir ve yasakları doğrultusunda

³ T.C. MEB Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı Dersi (9-12. Sınıflar) Öğretim Programı (Ankara: MEB, 2018), 2, https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_05/15104927_2018130153726274-Peygamberimizin_HayatY_9-12._SYnYf_DYP_2018.pdf (Erişim: 19.04.2019).

⁴ T.C. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, “MEB Ortaöğretim Kurumları Haftalık Ders Çizelgelerinde Değişiklik Yapılması”, 14.08.2012 tarih ve 124 sayılı karar.

⁵ Celal Türer, “İslâm'da Ahlâk”, içinde *Ahlâkım*, ed. Mehmet Emin Özafşar ve Recai Doğan, 10. bs., (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2013), 21-22.

⁶ Suat Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*, 2. bs., (Ankara: Akçağ Yayınları, 2005), 139.

⁷ el-Ahzâb, 33/21. Bkz. Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, *Kur'an-ı Kerim Medîli*, 4. bs., (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009), 419.

⁸ el-Kalem, 68/4. Bkz. Altuntaş ve Şahin, 563.

⁹ Türer, “İslâm'da Ahlâk”, 21.

nasıl bir hayat yaşanması gerektiği konusunda somut örnekler sunar.¹⁰ Onun bireysel ve sosyal hayatında karşılaştığı olaylar karşısında takındığı örnek tavırları dikkate alarak ahlâklî bir yaşam sürebilmesi için her yaşta insane rehberlik eder.

Gençlere ortaöğretimde seçmeli ders olarak okutulan siyer derslerinin amacı, Hz. Muhammed (sas)’in hayatını ve örnek kişiliğini çok yönlü olarak açıklamak, anlatmak; hayatın her alanında onun örnek kişilik özelliklerinin bir rol-model olması ve böylece İslâm’ın günlük hayatta doğru anlaşılıp yaşanmasıdır. Zira Hz. Muhammed (sas), Allah (cc) tarafından Kur’an-ı Kerim’de *üsve-i hasene* yani uyulması gereken *güzel bir örnek*¹¹ olarak nitelendirilmekte ve insanlığa bir rol-model olarak sunulmaktadır.

2012 yılına kadar Peygamber Efendimizin hayatıyla ilgili Millî Eğitim Bakanlığı (MEB)’na bağlı ortaöğretim kurumlarında herhangi bir seçmeli ders yoktu. MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan “Hz. Muhammed’in Hayatı (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)” ders kitaplarının isteğe bağlı seçmeli derslerde eğitim aracı olarak kullanılmasının, 31.08.2012 tarih ve 144 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu kararıyla¹² kabul edilmesiyle birlikte 2012-2013 Eğitim-Öğretim yılından itibaren “Hz. Muhammed’in Hayatı (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)” dersi din öğretimi alanında seçmeli ders olarak müfredatta yer almaya başladı.

Türkiye’de din eğitimi tarihinde ilk defa isteğe bağlı olarak seçmeli din derslerinin konulması, 30.03.2012 tarihinde Millî Eğitim Temel Kanunu’nun 25. maddesinde yapılan köklü değişiklikle gerçekleşmiştir. Bu değişiklik, ortaokul ve liselerde, Kur’an-ı Kerim ve Hz. Peygamberimizin Hayatı, isteğe bağlı seçmeli ders olarak okutulmaya başlandı. Böylece 1982’den beri zorunlu okutulmakta olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin yanında ilk defa isteğe bağlı din dersleri 30 yıl aradan sonra müfredata eklenmiş oldu.¹³

2012 yılında hazırlanan Hz. Muhammed’in Hayatı dersi öğretim programında dersin kazanımlarına bakıldığında, toplam kazanımların %81,3’ü bilişsel, %18,2’si duyuşsal alana hitap ettiği görülmekte ve buradan derslerin bu haliyle öğrencilerin Hz. Muhammed’in hayatı hakkında bilgi sahibi olmalarını öncelendiği ve öğrencilerin Hz. Muhammed’in örnekliliğini benimsemelerine, değer hâline dönüştürmelerine ve bu esaslarla hayatlarını şekillendirmelerine yönelik amaç ve kazanımlara yeterli miktarda yer verilmediği görülmektedir.¹⁴

2012’de uygulamaya konan seçmeli din dersleri öğretim programıyla ilgili bir çalışmada, Hz. Muhammed’in Hayatı Dersi Öğretim Programı’nda öncelenmesi gereken ilke ve esaslar belirtilmiş ve Peygamberimizin örnekliliğinin öğrencilere bir değer olarak verilmesiyle ilgili olarak şu öneriye yer verilmiştir: “Hz. Muhammed’in hayatı dersinde Hz. Peygamber, öğrencilere bir rol model olarak sunulmalı ve Hz. Peygamberin kişiliğinin parçası olan ahlâkî özelliklerine programda daha fazla yer

¹⁰ Türer, 22.

¹¹ el-Ahzâb, 33/21. Bkz. Altuntaş ve Şahin, *Kur’an-ı Kerim Meâlî*, 419.

¹² T.C. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, “Ortaöğretim Hz. Muhammed’in Hayatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı”, 31.08.2012 tarih ve 144 sayılı karar. <http://ttkb.meb.gov.tr/www/gecmisten-gunumuze-kurul-kararlari/icerik/152>.

¹³ Halis Ayhan, *Türkiye’de Din Eğitimi*, 3. bs., (İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, 2014), 484-85; Tuğrul Yürük, “İlk ve Orta Öğretimde Din Öğretimi (Din Dersleri)”, içinde *Din Eğitimi El Kitabı*, ed. Recai Doğan ve Remziye Ege, 4. bs., (Ankara: Grafiker Yayınları, 2016), 130-31; T.C. MEB, Millî Eğitim Temel Kanunu, Madde 25.

¹⁴ Recep Kaymakcan vd., “Seçmeli Din Eğitimi Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu” (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi, 2013), 38, <https://dergipark.org.tr/en/pub/maruoneri/187862> (Erişim: 20.04.2019).

verilmelidir.”¹⁵ Müslüman bir birey, güzel ahlâkla ilgili örneklerini öncelikle Hz. Muhammed’in hayatından öğrenmelidir, zira Hz. Muhammed (sas), “Andolsun, Allah’ın Resulünde sizin için; Allah’a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah’ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır.”¹⁶ ayetinde ifade edildiği gibi Kur’an-ı Kerim’de Müslümanlar tarafından örnek alınması gereken bir model olarak gösterilmektedir.¹⁷

Seçmeli din dersleri içinde yer alan “Hz. Muhammed’in Hayatı” dersi öğretim programı 2017’ye kadar uygulandı. MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü’nün 17.07.2017’de kabul ettiği 99 sayılı karar ile Ortaöğretim Hz. Muhammed’in Hayatı dersinin adı *Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı* dersi olarak değiştirildi ve *Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı Dersi 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar Öğretim Programı*’nın 2017-2018 Eğitim-Öğretim yılından itibaren 9. sınıflarda; 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılından itibaren tüm sınıf düzeylerinde uygulanmasına karar verildi.¹⁸ İlgili karar gereği Peygamberimizin Hayatı Dersi, 2017-2018 Eğitim-Öğretim yılında sadece 9. sınıflarda okutuldu, 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılından itibaren ise diğer sınıf düzeylerinde okutulmaya başlandı. Peygamberimizin Hayatı dersiyle ilgili bu araştırma, 10. sınıf düzeyinde dersin ilk kez okutulduğu 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılının Nisan ayında yapıldı.

Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı Dersi (9-12. Sınıflar) Öğretim Programı ile 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda yer alan “Türk Millî Eğitimi’nin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri”ne uygun olarak öğrencilerin;

- Peygamberimizin hayatını kronolojik olarak tanınması,
- Peygamberimizin beşerî ve nebevî yönünü fark etmesi,
- Peygamberimizin örnek kişiliğinin bireysel ve toplumsal yönünü kavraması,
- Peygamberimizi severek kendisine örnek alması,
- Sünnetin bağlayıcılığını fark etmesi,
- Peygamberimizin hayatını bütüncül bir yaklaşımla tanınması,
- Sahabenin İslâm davetindeki rolünü fark etmesi,
- Kültürümüzde Peygamber sevgisinin tezahürlerini fark etmesi amaçlanmaktadır.¹⁹

Yukarıda üçüncü maddede yer alan amaç doğrultusunda Peygamberimizin örnek kişiliğini yansıtan ahlâkî vasıflarının, bireysel ve sosyal yaşamda uyduğu ahlâkî prensiplerin öğretilmesinin hedeflendiği söylenebilir.

¹⁵ Mehmet Bahçekapılı, *Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri İmkânlar, Fırsatlar, Aktörler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (İstanbul: İlke Yayınları, 2013), 267.

¹⁶ el-Ahzâb, 33/21. Bkz. Altuntaş ve Şahin, *Kur’an-ı Kerim Meâlî*, 419.

¹⁷ Fikret Özenç, “Dini Çeşitlilik Açısından Siyer Öğretimi”, *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5, sy 1 (01 Haziran 2019): 16.

¹⁸ T.C. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, “Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı” (MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2017), 17.07.2017 tarih ve 99 sayılı karar. https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_08/18110510_Hz.Muhammedin_Hayati_10-12.sYnYflaricin_ORTAYYRETYM.pdf (Erişim: 19.04.2019)

¹⁹ T.C. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, “MEB Ortaöğretim Kurumları Haftalık Ders Çizelgelerinde Değişiklik Yapılması”, 7.

Fatma GÖÇMEN, 10. Sınıf Seçmeli “Peygamberimizin Hayatı” Dersi Bağlamında Gençlerin Peygamberimizin Ahlâki Vasıflarını Anlamlandırması

ÜNİTELER		KAZANIM SAYILARI	DERS SAATİ	DERS SAATİ YÜZDESİ
1.	Şahsiyet Olarak En Güzel Örnek	4	16	22,22
2.	Kur'an-ı Kerim'de En Güzel Örnek	9	18	25
3.	İbadet Hayatında En Güzel Örnek	8	18	25
4.	Sosyal Hayatta En Güzel Örnek	8	20	27,77
TOPLAM		29	72	100

Tablo 1: Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı'nın (10. Sınıf) Ünite/Kazanım Dağılımı²⁰

Yeni müfredata göre 10. sınıf Peygamberimizin Hayatı dersi öğretim programında “Şahsiyet Olarak En Güzel Örnek” adıyla ilk ünite, tüm ders saatleri içinde %22'lik bir paya sahiptir. Yukarıda Tablo 1'de görüldüğü gibi ders haftada iki saat olup, ilk ünite toplam 16 ders saati olarak planlanmıştır.

10. Sınıf	Konular	Kazanımlar	Açıklamalar
1. ŞAHİSİYET OLARAK EN GÜZEL ÖRNEK	1. Peygamberimizin Ahlaki Vasıfları 1.1. Peygamberimizin Tevazuu 1.2. Peygamberimizin Edep ve Hayâsı 1.3. Peygamberimizin Sabrı 1.4. Peygamberimizin Merhameti 1.5. Peygamberimizin Hilm ve Rıfkı 1.6. Peygamberimizin İhlâsı 1.7. Peygamberimizin Takvası 1.8. Peygamberimizin Şecaati	Bu ünite sonunda öğrenciler; 1. Peygamberimizin ahlaki vasıflarını örneklerle açıklar. 2. Peygamberimizin ahlaki vasıflarını kendisine model alır. 3. Hz. Osman'ın kişiliğini ve ahlaki vasıflarını tanır. 4. Güzel ahlak ile iman arasına ilişki kuran bir hadisi yorumlar.	Ünite genelinde konular ayet ve hadisler ışığında işlenecektir. 1. kazanımda Peygamberimizin merhametinin canlıların ve eşyanın hukukuna riayeti kapsadığına vurgu yapılacak ve affediciliği ve müsamahakârlığı konularına da değinilecektir. 2. kazanımda terğib hadislerine yer verilerek teşvik dili kullanılacaktır. 3. kazanımda islam davetindeki yerine, cömertliği ve hayâsına vurgu yapılacaktır. 4. kazanımda konuyla ilgili bir hadis metni, tercümesi ve kısa açıklaması verilerek öğrencilerin, bu hadiste verilen mesajları kavramasına yönelik etkinliklere yer verilecektir. Kavramlar: Tevazu, edep, hayâ, sabır, merhamet, hilm, rıfk, ihlas, takva, şecaat, hadis.
	2. Bir Sahabi Tanıyorum: Hz. Osman (r.a.)		
	3. Hadisten Hayata		

Tablo 2: 10. Sınıf Peygamberimizin Hayatı Dersi 1. Ünite Konu, Kazanım ve Açıklamaları²¹

1. Ünite'de yer alan konular *Peygamberimizin Ahlâki Vasıfları* başlığı altında 8 maddede ifade edilmektedir. Bunlar sırasıyla şöyledir: *Peygamberimizin tevazusu, edep ve hayâsı, sabrı, merhameti, hilm ve rıfkı, ihlâsı, takvası ve şecaati*.²² Üniteye yer alan ilk iki kazanım Peygamberimizin ahlâki vasıflarıyla ilgilidir. Söz konusu kazanımlar şöyledir:

Kazanım 1. “Peygamberimizin ahlâki vasıflarını örneklerle açıklar.”

Kazanım 2. “Peygamberimizin ahlâki vasıflarını kendisine model alır.”²³

²⁰ T.C. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 12.

²¹ T.C. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 20.

²² Cengiz Titiz, İsa Öztürk, ve Süleyman Uysal, *Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı 10*, 1. bs., (Ankara: MEB Yayınları, 2018), 12-29.

²³ T.C. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 20.

Türkiye’de liseyi tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda ve ortaokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle millî ve manevî değerleri benimseyip hayat tarzına dönüştürmüş, üretken ve aktif vatandaşlar olarak yurdumuzun iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan bireyler olmalarını sağlamak, seçmeli din dersleri programının amaçları arasında yer almaktadır. Programda gençlerin ahlâkî gelişimlerini hedefleyen millî ve manevî değerlerin kazandırılması hedefler arasındadır.²⁴ Buna göre, liselerde isteğe bağlı seçmeli olarak okutulan din derslerinden biri olan “Peygamberimizin Hayatı” dersinde de öğrencilere Peygamberimizin örnek ahlâkının öğretilmesi ve bu sayede hayatlarında ahlâkî değerleri özümsemeleri ve bunları karakterlerinin ayrılmaz bir parçası haline getirmeleri hedeflenmektedir. Bu dersin amacı, Peygamberimizin hayatı hakkında sadece kronolojik bilgi vermek değil aynı zamanda onun örnek ahlâkını, hayatın içinden örneklerle yaşam prensibi olarak gençlere benimsetmek ve gençlerin kişilik gelişiminde onun güzel ahlâkını ve örnek davranışlarını esas almalarını sağlamaktır. Peygamberimizi ve onun güzel ahlâkını kendisine örnek alan bir gencin, ileride hangi meslek mensubu olursa olsun, öncelikle her davranışını ahlâkî bir temele dayandırması, gerek kişilerarası ilişkilerinde ve gerekse özel ve sosyal yaşamında kısaca hayatının her alanında yapacağı iş ve davranışlarda ahlâkî olanı tercih etme konusunda olumlu bir tutum geliştirmesi beklenir.

1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü’nün 17.07.2017’de kabul ettiği 99 sayılı karar gereği yenilenen *Peygamberimizin Hayatı 10* dersi içeriğinde yer alan Peygamberimizin ahlâkî vasıfları konusuna ilişkin öğrencilerin dersin işleniş neticesinde elde ettikleri kazanımlarla ilgili bir durum çalışmasıdır. Araştırmanın amacı, gençlerin Peygamberimizi tanıma ve onun ahlâkî vasıflarını kendilerine örnek almada bu dersin etkisini ortaya koymaktır.

Bu çalışmada “Peygamberimizin Hayatı” dersini seçmeli olarak alan 10. sınıf düzeyindeki gençlerin, Peygamber Efendimizin ahlâkî vasıflarını anlama-kavrama ve öğrencilerin ahlâkî tutum ve yargılarına ilişkin aşağıdaki araştırma sorularına cevap bulmaya çalışılmıştır:

1. Peygamberimizin örnek ahlâkını anlama-kavrama düzeylerine bağlı olarak gençlerin söz, tutum ve davranışları üzerinde olumlu ya da olumsuz herhangi bir değişim söz konusu olmuş mudur? Olduysa gençler bu değişimi nasıl ifade etmektedirler?
2. Peygamberimizin ahlâkî vasıflarını öğrenme ve kavramaları, Peygamberimizi rol-model olarak benimsemelerinde gençleri motive edici bir etkiye sahip midir?
3. Peygamberimizin ahlâkî vasıflarını öğrenmek, gençlerin söz, tutum ve davranışlarına nasıl yansımaktadır? Bu yansımaların somut örnekleri neler olabilir?
4. Öğrencilerin Peygamberimizin Hayatı dersinin faydasına ilişkin görüşleri nelerdir?
5. Araştırmacının²⁵ ders içi ve dışı zamanlarda öğrencileri doğal ortamlarında gözlemlemesi yoluyla elde ettiği verilere göre, öğrencilerin bu dersi sevme ve derse motivasyon durumları nasıldır?

Yukarıda belirtilen araştırma sorularına cevap bulmak ve dersin işlenişiyile ilgili tespitler yapabilmek amacıyla araştırmacı tarafından öğrencilere altı adet açık uçlu soru sorulmuş, öğrencilerin bu sorulara verdikleri cevaplar temalar halinde gruplandırılarak analiz edilmiş ve değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

²⁴ T.C. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 1-2.

²⁵ Aynı zamanda öğrencilerin ders öğretmenidir.

2. Araştırmanın Önemi

Araştırmaya konu olan *Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 2017 yılında yenilenmiş²⁶ ve 2017-2018 Eğitim-Öğretim yılında sadece 9. sınıf düzeyinde, 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılından itibaren ise ortaöğretimin tüm sınıf düzeylerinde uygulanmaya başlanmıştır. Bugüne kadar yapılan çalışmalar göz önüne alındığında, bu dersi seçmeli olarak alan gençlerin Peygamberimizin ahlâkî vasıflarını anlamlandırmasına ilişkin bir çalışma henüz yapılmamıştır.

Geçmişten günümüze Peygamberimizin Hayatı dersinin öğretimini konusunda yapılan bazı çalışmalarda, bu dersin öğretimiyle ilgili çeşitli konulara açıklık getirilmiştir. Bugüne kadar Hz. Muhammed’in Hayatı dersinin öğretimiyle ilgili yapılan bazı çalışmalar ve bu çalışmalarda elde edilen sonuçlardan bazıları şöyledir:

Hz. Muhammed’in hayatı bağlamında sosyal-bilişsel öğrenme kuramına uygun din öğretimi modelini konu alan bir çalışmada, Kur’an-ı Kerim’de mü’minlere örnek olarak gösterilen Peygamberimizin ahlâkî vasıflarının öğretilmesinde, öncelikle öğretmenlerin öğrencilerini ahlâk kurallarını uygulamaları ve içselleştirmeleri konusunda yüreklendirip teşvik etmeleri gerektiği vurgulanırken aynı zamanda öğrencilerinin uygun davranışlarını pekiştirmeleri gerektiği ifade edilmektedir.²⁷

9. ve 10. sınıf öğrencilerinin derse ilişkin tutumlarını ölçmeye ilişkin bir diğer çalışmada, bu dersin öğrencilerin dindar ve ahlâklî olmalarını teşvik edici olduğu yönünde olumlu sonuçlara ulaşıldığı ifade edilmektedir.²⁸

Liselerde 10. sınıf Hz. Muhammed’in Hayatı dersinin işlenişinde kavram haritalarının etkisini konu alan bir çalışmada ise hadis ve sünneti günlük yaşantıyla ilişkilendirmede kavram haritası kullanılmasının, dersi anlama ve kavramada olumlu yönde etkisinin olduğu öne sürülmektedir.²⁹ Söz konusu araştırma 2016 yılında tamamlanmış ve araştırmaya konu olan ders kitabı eski müfredata göredir ve kitabın içeriği 2017 yılında yenilenerek uygulamaya konan müfredat programından farklıdır.

Bir başka araştırma, ilköğretim seviyesinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi içinde Hz. Muhammed’in hayatıyla ilgili bölümün öğretimiyle ilgilidir. Araştırmada, öğrencilerin Hz. Muhammed’in ahlâkî özelliklerini bildikleri ancak öğrencilerin zorda kalınca yalan söylenebileceğine dair bir yaklaşıma sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Bu durumun Hz. Muhammed’in en belirgin vasıflarından biri olan *doğruluk* ile bağdaşmamasından dolayı bir çatışma yaşanmasına neden olduğu ifade edilmektedir. Araştırmada, özellikle bilginin davranışa yansımalarının gerekli ve önemli olduğu vurgulanmaktadır. En büyük eksikliğin ise öğrencilere Hz. Muhammed’in hayatının örnek alınması gerektiği konusunda yeterli düzeyde bilinç verilememesi olduğu ileri sürülmektedir.³⁰

²⁶ T.C. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, “Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı”.

²⁷ Hasan Sözen, “Çocuğun Din Eğitimine Hz. Muhammed’in Hayatı Bağlamında Kuramsal Bir Yaklaşım” (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014), 111.

²⁸ İshak Katipoğlu, “Liselerde (9. ve 10. Sınıf) Seçmeli Olarak Okutulan Hz. Muhammed’in Hayatı Dersinin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi (Samsun Örneği)” (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015), 84.

²⁹ Halise Yurdakul, “Seçmeli Hz. Muhammed’in Hayatı Dersi 10. Sınıf Müfredat Programının Kavram Haritası Tekniği ile İşleniş” (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016), 80.

³⁰ Gönül Gümüş, “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Programındaki Hz. Muhammed’in Hayatına Özel Öğretim Yöntemleri Açısından Bir Yaklaşım” (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000), 63.

Bir diğ er araştırmada seçmeli Peygamberimizin Hayatı dersine ilişkin bazı tespitlere yer verilmektedir. Müslüman bir bireyin hayatında kendisine rol model aldığı Peygamberinin bütün özelliklerini doğru bir şekilde öğrenmesi gerektiğine işaret edilerek, daha etkin ve verimli bir öğrenmenin gerçekleşmesi için müfredat, ders kitabı ve öğrenme ortamlarının önemine vurgu yapılmaktadır. Ayrıca yanlış din algılarının düzeltilmesinde Peygamberimizin hayatının bütün Müslümanlar için örnek alınabilecek sadelikte olduğu ifade edilmektedir.³¹ Peygamberin örneklığı ile geleceğ in teminatı olan öğrencilere örnek bir rol-model peygamber olgusu sunularak, toplumdaki ahlâkî yozlaşmanın engellenmeye çalışılması gerektiğ i vurgulanmaktadır.³² Aynı araştırmada, “Peygamberimizin Hayatı dersi ilk olarak hangi hedefe odaklanmalıdır?” sorusuna; öğrencilerin %8 oranında *savaşlara odaklanmalı* cevabını verdikleri, %62,8 gibi yüksek oranda ise *Hz. Muhammed’in örnek ahlâkî* cevabını verdikleri ifade edilmektedir.³³

Siyer öğretilimiyle ilgili başka bir araştırmada, Hz. Muhammed’in tüm insanlığın istifade edebileceğ i örnek bir yaşam modeli olduğu ve insanlığın bu modelden istifadesinin onu tanımaya bağı lı olduğu ifade edilmektedir.³⁴ Araştırmada Hz. Muhammed’in rol-model olmasına vurgu yapılarak, Peygamberimiz tüm insanlığ a örnek gösterilmektedir. “Seçmeli din eğitimi dersini seçerken bu dersin size en çok hangi yönden katkıda bulunacağını düşünmüştünüz?” sorusuna öğrencilerin %10’unun “Daha dindar olmamı sağlayacak” cevabını verdikleri, %88’inin ise “Daha ahlâklı olmamı sağlayacak” cevabını verdikleri ifade edilmektedir.³⁵ Seçmeli derslerden beklentinin ahlâklı olma üzerine yoğunlaşması, seçmeli din öğretilimi derslerinden beklentiye işaret etmesi adına dikkat çekicidir.

Siyer dersi öğretim programlarının yeniden düzenlenmesi gereğ ine dikkat çekilen bir başka arařtırma³⁶ ise 2014 yılında yapılmış olup, araştırma sonucunda eski müfredat programında yeniden düzenleme yapılması gereğ ine ilişkin bir öneri mevcuttur. İlerleyen zamanda 2017 yılında müfredat yenilenmiş olup bu yaptığımız araştırma yeni müfredatla ilgili olması açısından önemlidir.

Hz. Muhammed’in Hayatı dersiyle hem Hz. Peygamber’in hayatını ana noktalarıyla tanıtmak ve İslâm dinin doğru anlaşılmasında ona olan ihtiyacı belirlemek hem de müslümanlar açısından örnek olduğunu kavratmanın amaçlandığı ifade eden bir başka çalışmada, belirli bir öğretim kademesi veya belirli bir dersi hedef almaksızın siyer öğretilimiyle ilgili genel önerilere yer verilmektedir. Ayrıca siyer öğretiliminin amaç ve kapsamıyla ilgili olarak siyerin sadece kronolojik bilgilerle olayların anlatıldığı bir alan değı l, olguların ve Hz. Peygamber’in davranışlarının ardındaki hikmetin irdelendiğ i ve onun örnek alınmasını sağlayan bir öğretim alanı olması gerektiğ i ifade edilmektedir. Peygamberimizin hayatının, çocuk ve gencin dünyasına anlam katan ve onların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir yaklaşımla sunulması gerektiğ i temel siyer öğretilimi yaklaşımları arasında ifade edilmekte ve Hz. Muhammed’in örneklığ inin her konuda ön plana çıkarılması gereğ ine vurgu yapılmaktadır.³⁷

Seçmeli din dersleriyle ilgili bir çalışmada, Hz. Muhammed’in Hayatı dersi öğretim programlarındaki kazanım türlerinin %81,3’ünün bilişsel; %18,2’sinin duyuşsal alana yönelik olduğu

³¹ Ali Yılmaz, “5. ve 9. Sınıf Öğrencilerinin Ortaokul ve Liselerde Okutulan Seçmeli Peygamberimizin Hayatı Dersine Yönelik Görüşleri: Giresun Örneğ i”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 10, sy 19 (04 Aralık 2018): 426.

³² Yılmaz, 428.

³³ Yılmaz, 438.

³⁴ Hasan Meydan, “Din, Ahlak ve Değ erler Alanı Seçmeli Derslerinin Öğrenci Görüşleri Doğ rultusunda Değ erlendirilmesi”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy 40 (31 Aralık 2013): 225.

³⁵ Meydan, 236.

³⁶ Fatma Songur, “Siyer Dersi Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değ erlendirilmesi (Isparta Örneğ i)” (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014), 88-89.

³⁷ Z. Şeyma Altın, Muhammet Yılmaz, ve Ali Erdoğan, *Hz. Peygamber’i Nasıl Öğretelim?*, 3. bs., (İstanbul: DEM, 2018), 9, 10, 13, 31.

ifade edilerek programda bilişsel alana yönelik kazanımların fazla olması ile Hz. Peygamber’in hayatı hakkında bilgi vermenin öne alındığı vurgulanmaktadır. Bilgi vermenin ön plana alınmasının, öğretim programının girişinde Hz. Peygamber’in öğrencilere örnek olması ve öğrencilerin onu hayatlarında rol-model olarak benimsemeleri gerektiğini ifade eden tez ile uyuşmadığı öne sürülmektedir.³⁸

Seçmeli din dersleriyle ilgili bir çalışmada, Hz. Muhammed’in Hayatı Dersi Öğretim Programı’nın genel amaçları arasında “İslâm dininin doğru anlaşılmasında Hz. Muhammed’e olan ihtiyacı fark etme” ve “Hz. Muhammed’in İslâm’ı yaşamada örnek olduğunu kavrama” ayrı birer amaç olarak ifade edilmektedir. Kazanım türlerinin 201’inin bilişsel alana, 45’inin duyuşsal alana ve 1’inin de psikomotor alana yönelik olduğu ve davranış açısından bilişsel alanla sınırlanmaya yol açtığı ifade edilmektedir. Duyuşsal ve psikomotor davranışları içeren hedef davranışlar oluşturmanın ve ifadeleri de buna göre düzenleyerek programa dahil etmenin faydalı olacağı belirtilmektedir.³⁹ Hz. Muhammed Öğrenme Alanı ile ilgili ünite kazanımlarının öncelikle duyuşsal alana hitap etmesi gerektiğini vurgulayan bir başka çalışmada ise, dersin kazanımları sayesinde öğrencide davranış değişikliğinin hedeflenmesi gerektiği ileri sürülmektedir.⁴⁰

Bir başka araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin gözünden seçmeli din dersleri ele alınmış ve söz konusu derslerin içerik olarak öğrenci ihtiyaçlarına cevap verme, sağlıklı bilgi kazandırma ve günlük ihtiyaçlara cevap verebilme özelliklerine sahip olduğu değerlendirilmiştir. Ayrıca aynı araştırmada seçmeli din derslerinden Hz. Muhammed’in Hayatı ve Temel Dini Bilgiler (I-II) derslerinin içerik olarak Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinden farklı olması gerektiği, aynı bilgilerin sürekli tekrar edilmemesi için bu derslere ait öğretim programlarının yenilenmesinin isabetli olacağı görüşü öne sürülmüştür.⁴¹

Konuyla ilgili ortaöğretim öğrencilerini kapsayan bir çalışmada, öğrencilerin Hz. Muhammed’in Hayatı dersinin kendi davranışları üzerinde olumlu etkiler bıraktığı kanaatinde oldukları anlaşılmıştır. Araştırmada öğrencilerin çoğunluğunun dersi kendi ilgi ve isteği doğrultusunda; Hz. Muhammed’i daha iyi tanıma ve onun ahlâkî özelliklerini kendilerine örnek alma beklentisiyle seçtikleri sonucuna ulaşılmıştır.⁴²

Siyer öğretimi hem örgün eğitim hem de yaygın eğitimde en çok ihtiyaç duyulan konulardan biridir. Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı eğitim kurumlarında daha çok yetişkinlerin devam ettiği “İhtiyaç Odaklı Kur’an Kursları Öğretim Programı” dahilinde kursiyerlerin Kur’an-ı Kerim dersinden sonra en çok ihtiyaç duydukları kurs programının siyer olduğunu ifade ettikleri bir araştırmada, yetişkin kadınların siyer konularını öğrenmede istekli oldukları belirtilmektedir.⁴³ Bir başka çalışmada ise yaz

³⁸ Mahmut Kelpetin, “Ortaokul ve Orta Öğretim’de ‘Hz. Muhammed’in (sas) Hayatı’ Derslerinin Sunulmasında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, içinde *Siyer Öğretimi/Ortaokul ve Ortaöğretim Düzeyi*, 1. bs., (Siyer Yayınları, 2016), 45.

³⁹ Bahçekapılı, *Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri İmkânlar, Fırsatlar, Aktörler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, 54-55.

⁴⁰ Mustafa Bayar, “Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programlarında Hz. Peygamber Öğretimi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17, sy 1 (15 Haziran 2013): 333.

⁴¹ Muhammed Ali Yazıbaşı, “Ortaöğretim Öğrencilerinin Gözünden Seçmeli Din Dersleri: Kırıkkale Örneği”, *Dini Araştırmalar* 21, sy 53 (Haziran 2018): 166, 167.

⁴² Tülay Yücel, “Öğrencilere Göre Ortaöğretim Seçmeli Hz. Muhammed’in Hayatı Dersi (İzmir İli Örneği)” (Basılmamış Doktora Tezi, İzmir, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019), V.

⁴³ Esra Atmaca, “Yaygın Din Eğitiminde Yetişkinlerin Siyer Öğrenimi Üzerine Bir Araştırma (Sakarya Örneği)”, *Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science* 5, sy 31 (Aralık 2018): 157.

Kur'an kurslarında en çok öğrenilmek istenen konular arasında ahlâk konusunun yer aldığı tespit edilmiştir.⁴⁴

Literatürde Hz. Muhammed (sas)'in hayatının öğretimiyle ilgili bugüne kadar yapılan çalışmalara bakıldığında ortaöğretimde 2017'de yenilenen öğretim programına göre hazırlanmış Peygamberimizin Hayatı ders kitabı ve bu dersin öğrenciler tarafından nasıl algılandığıyla ilgili bir çalışma henüz yapılmamıştır. Bu çalışma, liselerde isteğe bağlı seçmeli olarak okutulan Peygamberimizin Hayatı dersine ilişkin kazanımları ele alması ve öğrencilerin gözüyle ahlâkî vasıfların nasıl anlamlandırıldığına ilişkin veriler içermesi bakımından önemlidir.

3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada Peygamberimizin Hayatı 10 dersi 1. ünite öğretim programı çerçevesinde öğrencilerin Peygamberimizin ahlâkî vasıflarını anlama ve Peygamberimizi kendi hayatlarına rol-model olarak örnek alma konusundaki tutum ve yaklaşımları *nitel araştırma*⁴⁵ yöntemlerinden *durum çalışması*⁴⁶ olarak incelenmiştir.

Araştırma 2019 yılı Nisan ayında Kastamonu Merkez ilçede MEB'e bağlı Mustafa Kaya Anadolu Lisesi'nde "Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı 10" dersini seçmeli olarak alan 132 öğrenci arasından *seçkisiz (random) örnekleme*⁴⁷ yöntemiyle seçilmiş 40 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Araştırmada öğrencilere "Peygamberimizin Ahlâkî Vasıfları" konusunun kazanımlarıyla ilgili altı adet açık uçlu soru sorulmuş ve öğrencilerin bu sorulara yazılı olarak cevap vermeleri istenmiştir. Öğrencilerin verdikleri cevaplar analiz edilerek "Gençlerin Peygamberimizin Ahlâkî Vasıflarını Anlamlandırmasına İlişkin Görüşleri" değerlendirilmiştir. Araştırmacı aynı zamanda Peygamberimizin Hayatı dersine giren ders öğretmeni olduğundan öğrencilerle sürekli görüşme fırsatı ve öğrencileri doğal ortamlarında gözleme imkanı bulmuştur.

Durum çalışmasında bir birey, kurum, grup ya da ortam çalışılacak durumlara örnek olabilir. Nicel ya da nitel olarak planlanabilen durum çalışmalarında amaç, belirli bir duruma ilişkin sonuçları ortaya koymaktır.⁴⁸ Durum çalışmasında araştırmacının amacı, bir evrene istatistiksel genellemeler yapmak yerine, analitik genellemeler yapmak bir diğer ifadeyle kuram oluşturmak veya kuramsal önermelerde bulunmaktadır.⁴⁹ Bu araştırma türünde veri toplama yöntemi olarak katılımcı gözlem, katılımcı olmayan gözlem, görüşme, doküman incelemesi, arşiv kayıtları gibi bir takım veri toplama yöntemleri, araştırmanın türüne veya problemin durumuna göre araştırmacı tarafından tek başına ya da birlikte kullanılabilir.⁵⁰ Bu çalışmada veriler *katılımcı gözlem*⁵¹ ve *doküman incelemesi*⁵² birlikte kullanılarak

⁴⁴ İrfan Başkurt, *Din Eğitimi Açısından Kur'an Öğretimi ve Yaz Kur'an Kursları (İstanbul Örneği)*, 3. bs (İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, 2013), 242.

⁴⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 10. bs. (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016), 40-48, 81; Fatma Çapçoğlu ve Öznur Kalkan Açıkgöz, "Nitel Araştırmalarda Kullanılan Araştırma Teknikleri", içinde *Bilimsel Araştırma Süreçleri Yöntem Teknik ve Etiğe Giriş El Kitabı*, 1. bs. (Ankara: Grafiker Yayınları, 2018), 203-20.

⁴⁶ Yıldırım ve Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 53, 54, 73.

⁴⁷ Yıldırım ve Şimşek, 113; Erdal Aksoy, Sümeyye Dülger, ve Ayşe Köksal, "Bilimsel Araştırmalarda Evren, Örneklem, Varsayım ve Değişken", içinde *Bilimsel Araştırma Süreçleri Yöntem Teknik ve Etiğe Giriş El Kitabı*, ed. Özcan Güngör, 1. bs. (Ankara: Grafiker Yayınları, 2018), 147.

⁴⁸ Yıldırım ve Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 73.

⁴⁹ Yıldırım ve Şimşek, 291.

⁵⁰ Yıldırım ve Şimşek, 296.

⁵¹ Çapçoğlu ve Kalkan Açıkgöz, "Nitel Araştırmalarda Kullanılan Araştırma Teknikleri", 204-5; Yıldırım ve Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 296.

⁵² Yıldırım ve Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 189, 296; Çapçoğlu ve Kalkan Açıkgöz, "Nitel Araştırmalarda Kullanılan Araştırma Teknikleri", 213-14.

toplanmıştır. Ayrıca araştırma *bütüncül tek durum deseni* türündedir. Bu tür araştırmada bir birey, bir kurum veya bir okul gibi konuyla ilgili tek bir analiz birimi vardır.⁵³ Daha önce hiç kimsenin çalışmadığı veya ulaşamadığı durumlar bütüncül tek durum deseni olarak çalışılabilir. Bu tür durumların çalışılması ise daha sonraki araştırmalar için daha önce bilinmeyen bir konunun açıklığa kavuşması ve daha sonra yapılacak araştırmalara temel oluşturması ya da yol gösterici olması açısından önem taşır.⁵⁴

Bu araştırmada siyer öğretimiyle ilgili elde edilen verilerin konuyla ilgili yapılacak çalışmalar için fikir verici olacağı düşünülmektedir.

3.1. Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada *standartlaştırılmış açık uçlu görüşme yöntemi* veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Bu yöntem “dikkatlice ve belirli bir sıraya konmuş bir dizi sorudan oluşur ve her görüşülen bireye bu sorular aynı tarz ve sırayla sorulur.”⁵⁵ Bu görüşme yöntemi, başkaları tarafından tekrar edilme olasılığını önemli ölçüde artırmakta ve görüşme aracı olarak başka bir araştırmacı tarafından farklı araştırmalar için benzer biçimde kullanılabilmesine olanak sunmaktadır.⁵⁶

Bu araştırmada öğrencilerin Peygamberimizin Hayatı dersi ve kazanımlarına ilişkin tutum ve algılarının ölçülmesi amacıyla araştırmacı tarafından dersin kazanımlarını ölçmeye yönelik olarak altı adet açık uçlu sorudan oluşan bir görüşme formu hazırlanmış ve örneklem grubundaki her bir öğrencinin bu araştırma sorularını not kaygısı olmaksızın samimi bir şekilde cevaplaması istenmiştir.

3.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Standartlaştırılmış açık uçlu görüşme yöntemi için araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme formu örneklem grubundaki 40 öğrenciye uygulanmış, öğrenciler kendilerine sorulan sorulara samimi bir şekilde not kaygısı olmaksızın cevap vermişlerdir. Araştırmacı gözlem formundan elde ettiği verilerin yanısıra öğrencileri kendi doğal ortamlarında gözleme sonucu elde ettiği verileri de araştırmada kullanmıştır.

Veri analizi nitel araştırmalarda kullanılan *içerik analizi* ile yapılmıştır. Bu tür analizde temel amaç, araştırmayan konu olan bireylerin veya grupların algı, deneyim ve tutumlarının kendi bakış açılarından aktarılmasıdır. Bu analizde ortaya çıkan bulgular bireylerin diliyle ifade edilir ve alıntılara sıkça yer verilir.⁵⁷

Veri analizinde araştırmanın amacına bağlı olarak sözcük, tema, karakter, cümle veya paragraf, madde ve içerik gibi farklı analiz birimleri söz konusudur. Bu araştırmada verilen cevaplar tema analizi yöntemiyle ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Öğrencilerin verdikleri cevaplarla ilgili temalar belirlenmiş ve bu temaların yüzdelik oranları hesaplanarak araştırma sonuçları analiz edilmiştir.

Toplanan verilerin analizinde örneklem grubundaki 40 öğrencinin verdiği cevaplar ifade edilirken öğrenciler kendi isimleriyle değil, kodlarla belirtilmiştir. Örneğin, Öğrenci 1 için Ö1, Öğrenci 2 için ise Ö2 kodu kullanılmıştır.

⁵³ Yıldırım ve Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 300.

⁵⁴ Yıldırım ve Şimşek, 301.

⁵⁵ Michael Quinn Patton, *How to Use Qualitative Methods in Evaluation*, 1987, p. 111’den naklen Yıldırım ve Şimşek, 132.

⁵⁶ Yıldırım ve Şimşek, 132.

⁵⁷ Yıldırım ve Şimşek, 69.

4. Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın bulgu ve yorumları şöyledir.

4.1. Peygamberimizin Ahlâkî Vasıflarına Vukufiyet

Öğrencilerin Peygamberimizin ahlâkî vasıflarına vukufiyet durumlarının tespiti amacıyla standartlaştırılmış açık uçlu görüşme formu kullanılarak öğrencilere şu soru yöneltilmiştir:

“Peygamberimizin ahlâkî vasıfları nelerdir? Bildiklerinizi isim olarak maddeler halinde yazınız.”

Öğrencilerin soruya verdikleri cevaplarda ders kitabında yer alan sekiz vasıftan (Peygamberimizin tevazusu, edep ve hayâsı, sabrı, merhameti, hilm ve rıfkı, ihlası, takvası ve şecaati) hangilerine yer verdiklerinden hareketle öğrencilerin Peygamberimizin ahlâkî vasıflarına vukufiyet durumu tespit edilmeye çalışıldı.

Cevaplardaki Temalar	Cevap Sayısı	Yüzde Oranı	Cevaplardaki Temalar	Cevap Sayısı	Yüzde Oranı
<u>Sabırlı olması</u>	27	%67,5	<i>Sevgi (insanları özellikle çocukları sevmesi)</i>	4	%10
<u>Şefkatli-merhametli olması</u>	33	%82,5	<u>İhlaslı (samimi) olması</u>	25	%62,5
<u>Şecaat sahibi olması</u>	31	%77,5	<i>Cömert olması</i>	9	%22,5
<u>Edepli olması</u>	30	%75	<i>Güzel ahlâk sahibi olması</i>	2	%5
<i>Hoşgörülü olması</i>	16	%40	<i>Yalan söylememesi, dürüstlük</i>	10	%25
<u>Hayâ sahibi olması</u>	32	%80	<i>Zengin-fakir ayrımı yapmaması</i>	1	%2,5
<i>İhsan sahibi olması</i>	1	%2,5	<i>İnsanlara lakap takmaması</i>	1	%2,5
<i>İnsanların zayıf yönü ile alay etmemesi, dalga geçmemesi</i>	2	%5	<i>Önyargılı olmaması</i>	1	%2,5
<u>Hilm ve rıfk sahibi olması</u>	32	%80	<i>İnsanları küçük düşürecek davranışlarda bulunmaması</i>	1	%2,5

Fatma GÖÇMEN, 10. Sınıf Seçmeli "Peygamberimizin Hayatı" Dersi Bağlamında Gençlerin Peygamberimizin Ahlâkî Vasıflarını Anlamlandırması

<i>Yardımsaver olması</i>	9	%22,5	<i>İnsana insan olduğu için değer vermesi</i>	2	%5
<i>İnsanlara saygı duyması</i>	6	%15	<i>İstişareye önem vermesi</i>	1	%2,5
<u>Takva sahibi olması</u>	17	%42,5	<i>İlme önem vermesi</i>	2	%5
<i>İnsanların hatasını yüzüne vurmaması</i>	1	%2,5	<i>Disiplinli olması</i>	1	%2,5
<u>Tevazu sahibi olması</u>	36	%90	<i>Güvenilir olması</i>	1	%2,5
<i>Adil olması ve hakkı gözetmesi</i>	8	%20	<i>Nefsine hâkim olması</i>	1	%2,5

Tablo 3: Öğrencilerin 1. soruya verdikleri cevaplardaki temalar ve yüzde dağılımı (Kitapta geçen ve öğrencilerin verdikleri cevaplarda yer alan vasıflar dikkat çekmek amacıyla altı çizili olarak gösterilmiştir. Kitapta geçmediği halde öğrenci cevaplarında yer alan vasıflar ise italik yazılmıştır.)

1. Soruya verilen cevaplarda 36 öğrenci Peygamberimizin ahlâkî vasıflarından tevazu sahibi olmasına vurgu yapmışlardır. Öğrencilerin verdikleri diğer cevaplar, sabırlı olması (n=27), şefkatli-merhametli olması (n=33), şecaat sahibi (cesur) olması (n=31), edepli olması (n=30), hayâ sahibi olması (n=32), hilm ve rıfk sahibi olması (n=32), ihlaslı (samimi) olması (n=25) şeklinde ifade edilmiştir.

Ders kitabında ele alınan vasıflardan öğrenciler tarafından verilen cevaplarda en az zikredilen ise takva sahibi olmasıdır (n=17).

Hoşgörülü olması ders kitabındaki konular arasında yer almamasına rağmen 16 öğrenci bu vasfa dikkat çekmiştir. Bu durumun, hilm ve rıfk konusunu işlerken hoşgörü üzerinde durulmasından kaynaklanmış olacağı düşünülebilir.

Öğrenciler Peygamberimizin ahlâkî vasıflarını sadece ünite planında yer alan sekiz başlık halinde ele almakla kalmamış, konu başlığı olarak kitapta yer almayan bazı ahlâkî vasıflara da cevaplarında yer vermişlerdir. Örneğin, güzel ahlâk sahibi olması (n=2), insanların zayıf yönüyle alay etmeyip kimseye dalga geçmemesi (n=2), insana insan olduğu için değer vermesi (n=2) ve ilme önem vermesi (n=2). Bazı cevaplar ise sadece bir öğrenci tarafından verilmiştir. Örneğin, ihlan sahibi olması, insanların hatasını yüzüne vurmaması, insanları küçük düşürecek davranışlarda bulunmaması, insana insan olduğu için değer vermesi, istişareye önem vermesi, zengin-fakir ayrımı yapmaması, insanlara lakap takmaması, önyargılı olmaması, disiplinli olması, güvenilir olması, nefesine hâkim olması sadece birer öğrenci tarafından cevaplarda ifade edilmiştir.

Sadece bir ya da iki öğrenci tarafından verilen cevaplarda öğretmenin ders esnasında anlattığı örnek olaylar ve sahabe hayatından örneklerde bahsi geçen Peygamberimizin örnek vasıflarının öğrenciler

tarafından dikkate alındığı söylenebilir. Zira derste muhteva gereği Peygamberimiz her yönüyle ele alınarak onun tüm insanlara örnek olacak tutum ve davranışlarına dikkat çekilmektedir. Ayrıca öğrencilerin bu soruda farklı ahlâkî vasıfları cevaplarında ifade etmelerinde, Peygamberimizin ahlâkî vasıflarının Eylül ayından beri Peygamberimizin Hayatı derslerinde farklı örnekler üzerinden sık sık vurgulanması ve bu araştırmanın 2019 yılı Nisan ayında yapıyor olmasının da etkisi olduğu düşünülebilir.

Öğrencilerin bu soruya verdikleri cevaplara göre, derslerde öğrendikleri tüm ahlâkî vasıfları sadece ilk üniteye geçen vasıflarla sınırlı kalmadan sıraladıkları dikkat çekmektedir. Öğrencilerin dersi bir bütün kabul ederek her bir öğrencinin Peygamberimizin örnek ahlâkî vasıflarından çoğuna dikkat çektiği görülmektedir.

4.2. Peygamberimizin Ahlâkî Vasıflarını Öğrenmeye Yönelik Tutum

Öğrencilerin Peygamberimizin ahlâkî vasıflarını öğrenmeye yönelik tutumlarını tespit etmek amacıyla öğrencilere “Peygamberimizin hayatı dersini faydalı buluyor musunuz? Neden? Kısaca açıklayınız.” sorusu yöneltilmiştir.

Cevaplardaki Temalar	Cevap Sayısı	Yüzde Oranı
Evet	40	%100
Toplam	40	%100

Tablo 4: Öğrencilerin “Peygamberimizin Hayatı dersini faydalı buluyor musunuz?” sorusuna verdikleri cevaplardaki temalar ve yüzde dağılımı.

Tablo 4’e göre bu dersi faydalı bulup bulmadıklarına ilişkin soruya öğrencilerin tamamı %100 oranla “Evet” cevabını vermiş, içlerinden sadece Ö32 bu soruya evet cevabı vermekle birlikte, Peygamberimizin hayatıyla ilgili bilgilerin daha önce ailede zaten öğretilmesi gerektiğini ifade ederek aslında bu dersle ilgili ayrı bir noktaya dikkat çekmektedir. Bu öğrenci, Peygamberimizin hayatının çocuklara daha küçük yaşlarda ailede öğretilmesi gerektiğini ifade ederek farklı bir bakış açısını yansıtmaktadır.

Tüm öğrenciler Peygamberimizin Hayatı dersini faydalı bulduklarını ifade etmişlerdir. Dersin faydasıyla ilgili şu hususlar öne çıkmıştır:

Ö9: “Peygamberimizi tanıma fırsatı buldum, Peygamberimizin sünnetlerini öğrendim.”

Ö4: “Onu örnek alır ve kendi hayatımızda davranışlarımıza yön veririz.”

Ö10: “Peygamberimizin hayatı ve ahlâkî Kuran’a göredir. Biz de onu örnek alarak yaşamalıyız.”

Ö21: “Nasıl iyi bir Müslüman olunur? sorusunun cevabını öğrenip, hayatımızda uyguluyoruz.”

Ö40: “Yaptığımız hataların farkına varma ve kendimizi düzeltebilme fırsatı yakalıyoruz.”

Ö36: “Güzel-faydalı iş ve davranışları öğrenip hayatımızda uygulayarak iyi mü’minler olmaya çalışıyoruz.”

Ö5: “Allah’ın emrettiği ibadetleri yapmamız konusunda onu örnek alır ve ibadetlerin yapılışını ondan öğreniriz.”

Fatma GÖÇMEN, 10. Sınıf Seçmeli “Peygamberimizin Hayatı” Dersi Bağlamında Gençlerin Peygamberimizin Ahlâkî Vasıflarını Anlamlandırması

Ö8: “Güzel ahlâkın nasıl yaşanacağını onun örnek hayatından yola çıkarak öğrenir ve kendi hayatımıza yön veririz.”

Ö31: Kötü olarak nitelenen davranışların neler olduğunu öğreniyorum ve bu davranışlardan sakınıyorum.”

Ö14: “Başkalarının görüşlerine saygılı olmayı ve insanlara hoşgörülü davranmayı öğrendim.”

Cevaplardaki Temalar	Cevap Sayısı	Yüzde Oranı	Cevaplardaki Temalar	Cevap Sayısı	Yüzde Oranı
Peygamberimi zi tanıma	32	%80	Hatalarını farkedip kendini düzeltme	26	%65
Sünnetleri öğrenme	34	%85	Salih amelleri öğrenip uygulama	25	%62,5
Kötülüklerden uzak durma	24	%60	İbadetleri öğrenme ve uygulama	31	%77,5
Onun yaşadığı gibi yaşama	28	%70	Güzel ahlâkını örnek alma	37	%92,5
İyi Müslüman olmayı öğrenme	27	%67,5	Başkalarının görüşlerine saygı duyma	18	%45

Tablo 5: Öğrencilerin 2. soruya verdikleri cevaplarda dersin faydasıyla ilgili temalar ve yüzde dağılımı.

Tablo 5'ten elde edilen bulgulara göre öğrencilerin bu dersin faydasıyla ilgili en çok vurguladıkları tema %92,5 oranla güzel ahlâkını örnek alma olurken, en az vurgulanan tema %45'le başkalarının görüşlerine saygı duyma temasıdır. Öğrencilerin büyük oranda güzel ahlâkî öğrenme konusunda Peygamberimizi örnek almaları, ahlâkî kazanımların gerçekleşmesi adına olumlu bir durumdur.

Peygamberimizin insana verdiği değeri bir Yahudinin cenazesine ayağa kalkmasında örnekleyen Ö24, bu sayede insanlara ve fikirlerine değer vermeyi öğrendiğini, daha açık fikirli olmaya başladığını, insanları dinleyen ve farklı görüşlere saygılı bir genç olduğunu farkettiğini ifade etmektedir. Bu öğrencinin öz değerlendirmede kendisinde meydana gelen olumlu değişimi farketmesi ve bunu samimiyetle ifade edebilmesinin öğrencide meydana gelen tutum ve davranış değişikliğine işaret ettiği söylenebilir.

Dersin faydasını Ö3 şu cümlelerle ifade etmektedir: “Evet, faydalı buluyorum. Çünkü Peygamberimizin geçmişte yaşanan olaylara verdiği tepkiler, yaptığı şeyler bize örnek olur ve olaylara yaklaşımımızda Peygamberimizi örnek alırız.” Öğrencinin olaylara tepki verirken Peygamberimizi ve onun davranış modelini örnek aldığını ifade etmesi, dersin davranış kazandırma sürecindeki etkisine işaret etmesi adına önemlidir. Dersin asıl amacı, öğretimden ziyade eğitim yani öğrencilerde istenilen davranış değişikliği meydana getirmektir.

Öğrencilerin bu soruya verdikleri cevaplardan yola çıkarak, Peygamberimizin Hayatı dersinin faydalı olduğu ve öğrencilere Peygamberimizin örnek ahlâkını model olarak göstermesi suretiyle öğrencilerde olumlu bir tutum ve davranış değişikliği geliştirdiği söylenebilir.

4.3. Ahlâkî Vasıfları Öğrenmenin Öğrenci Davranışlarına Etkisi

Peygamberimizin ahlâkî vasıflarını öğrenen bir öğrencinin günlük hayattaki davranışlarında bir değişme olup olmadığı ve geçmişte yaptığı hataları varsa bunlardan pişmanlık duyup duymadığıyla ilgili tutumlarını tespit etmek amacıyla öğrencilere “Peygamberimizin ahlâkî vasıflarını öğrendikten sonra hayatınızda önceden yaptığınız bir davranış için “keşke yapmasaydım” dediğiniz oldu mu? Varsa örnek vererek açıklayınız.” sorusu yöneltmiştir.

Cevaplardaki Temalar	Cevap Sayısı	Yüzde Oranı
Keşke dediğiniz hatanız oldu mu?		
Evet, oldu.	36	%90
Hayır, olmadı.	4	%10
Toplam	40	%100

Tablo 5: Öğrencilerin 3. soruya verdikleri cevaplardaki temalar ve yüzde dağılımı.

Bu soruya öğrencilerin %90'ı “Evet” cevabı vererek hayatlarında pişmanlık duydukları ve keşke dedikleri hataları olduğunu ifade etmişlerdir. “Hayır” cevabını %10 oranla sadece dört öğrenci vermiş ve hayatlarında pişman olacak bir hata yapmadıklarını, yapmışlarsa da hatırlamadıklarını belirtmişlerdir.

Cevaplardaki Temalar	Cevap Sayısı	Yüzde Oranı	Cevaplardaki Temalar	Cevap Sayısı	Yüzde Oranı
Yalan söyleme	14	%35	Hataları affetmeme	21	%52,5
Kötü sözler söyleme	18	%45	Sabırsız davranma	32	%80
Kırcı olma (Kalp kırma)	23	%57,5	Gıybet etme	14	%35
Öfkeli tavırlar sergileme	28	%70	Önyargılı olma	19	%47,5
Merhametsiz davranma	14	%35			

Tablo 6: Öğrencilerin 3. soruya verdikleri cevaplarda pişmanlık duydukları durumları ifade eden temalar ve yüzde dağılımı.

Keşke dedikleri konuları 35 öğrenci açıkça ifade ederken, içlerinden sadece bir katılımcı Ö27 "Bu benim özelim." diyerek paylaşmaktan çekinmiştir. Ancak gerek açıkça pişmanlıklarını ifade eden, gerekse bundan çekinip açıkça ifade etmeyen/edemeyen öğrencilerin ortak noktası, hatalarını fark edip kendilerini düzeltme konusunda olumlu tutum ve davranış geliştirmeleridir.

Keşke dedikleri konulara öğrencilerin verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

Ö32: "Mesela arkadaşım bir konuyu yanlış anlamıştı ve durmadan bana bağıyordu. Ben ise haklıydım ve ona onun yaptığı gibi bağırarak karşılık verdim. Yani öfkeme yenildim. Bu, keşke yapmasaydım dediğim bir olaydır."

Ö23: "İnsanlara karşı daha tutarlı davranışlar sergiliyorum. Mesela ben genelde çok sabırlı değilimdir. Ama Peygamberimizin sabrı aslında insanların birşeylere dayanabileceğini göstermiştir."

Ö22: "Bazı kötü davranışları bıraktım."

Ö13: "Bir olay karşısında öfkelenip karşıdaki kişiye kötü şeyler söyleyip onu üzdüm."

Ö3: "Mesela kardeşimi anlayıp dinlemeden ona sinirlenmişim, halbuki sabırlı bir şekilde onu dinleseydim bu olmazdı."

Ö38: "Peygamber Efendimiz herkese karşı merhametliydi. Yalan söylemezdi. Bunları öğrendikten sonra keşke ufak da olsa hiç yalan söylemeseydim dedim."

Ö33: "Daha önce kavga eden ve kalbimi kıran bir arkadaşım bir süre sonra barışmak istemişti. Reddetmişim ve şimdi buna pişmanım."

Ö31: "Ben her zaman insanlara tek şans verirdim. 'Bir kez hata yapan bir daha yapar' diye düşünürdüm. Bu yüzden zor affederdim. Ama artık insanlara ikinci şansı veriyorum. Herkes hata yapar. Kimseyi ilk hatasında silmek doğru değil. Peygamberimiz, amcasını öldüren insanı dahi affettiyse biz de affetmeliyiz."

Ö25: "Keşke asabiyetimi ve kinimi daha erkenden farkedip bıraksaydım."

Ö20: "Açıkçası önceleri az da olsa yalan söyledim ama bu vasıfları öğrendikten sonra utandım ve yalan söylememeye alıştım."

Ö24: "Eskiden başka insanların fikirlerine fazla önem vermezdim ve bu derste farkettim ki aslında böyle yapmakla kendimi yıpratmakla kalmıyor aynı zamanda insanlığımı da yıpratıyordum. Ama artık açık fikirli, başka görüşlere saygı gösteren bir genç olduğumu düşünüyorum."

Ö5: "Ben çok sabırsız davrandım. Bir çok konuda istediğim hemen o an olsun isterdim. Ama sabırlı olsaydım güzel bir sonuca ulaşırdım. Sabır acıdır, meyvesi tatlıdır."

Ö19: "Keşke yapmasayım demedim ama 'keşke daha çok yapsaydım' dedim. Bu öğrencinin cevabında niçin "Keşke daha çok yapsaydım" dediği açık değildir. Araştırmacı verdiği cevapta ne anlatmak istediğini öğrenciye sormuş ve böylece öğrencinin neyi kastettiğini anlayabilmiştir. Bu öğrenci yaptıklarına değil yapamadıklarına, geçmişte kaçırdığı iyilik fırsatlarına "keşke" demekte ve daha fazla iyilik yapmadığı için pişmanlığını dile getirmektedir.

Öğrencilerin cevapları incelendiğinde çoğunluğun söz, tutum ve davranışlarının olumlu yönde değişim gösterdiği anlaşılmaktadır. Öğrencilerin bu soruya verdikleri cevaplara göre öğrencilerin bilinçli bir şekilde iyiye yönelme, hatalarının farkına varma, kendini düzeltme konusunda olumlu yaklaşım sergileme, Peygamberimizin ahlâkî vasıflarını ve onun örnek hayatını kendi yaşamına model alma, ahlâkî prensiplere göre yaşama, güçlü iradeye sahip olma konusunda olumlu tutum ve davranış geliştirdikleri söylenebilir. Öğrencilerde affetme, öfke kontrolü, sabırlı tutum sergileme, doğruluk ve dürüstlüğü prensip edinme, yardımlaşma, merhamet, insana ve insanların fikirlerine saygı duyma, önyargıdan uzak tavırlar sergileme, alay etmek ve gıybet etmekten uzak durma gibi olumlu değişimler olduğu öğrencilerin ifadelerinden anlaşılmaktadır.

4.4. Peygamberimizin Üsve-i Hasene (Güzel Bir Örnek) Oluşu

Peygamberimizin mü'minlere *güzel bir örnek* teşkil etmesiyle ilgili Kur'an-ı Kerim'de Ahzâb Suresi 21. ayetinde geçen *üsve-i hasene* kavramının öğrencilerce nasıl anlaşıldığını tespit etmek amacıyla "Andolsun, Allah'ın Resulünde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek (üsve-i hasene) vardır."⁵⁸ ayetinde Peygamberimizin mü'minler için "üsve-i hasene" olarak gösterilmesi sizin için ne ifade etmektedir? Örnek vererek açıklayınız." sorusu yöneltilmiştir.

Cevaplardaki Temalar	Cevap Sayısı	Yüzde Oranı
Peygamberimiz bizim için örnektir.	21	%52,5
Yol göstericidir.	6	%15
Ahlâkî en güzel olandır.	9	%22,5
Bize İslâm dinini açıklamak ve öğretmek için gönderildi.	4	%10
Toplam	40	%100

Tablo 7: Öğrencilerin 4. soruya verdikleri cevaplardaki temalar ve yüzde dağılımı.

Öğrenciler, %52,5 oranda Peygamberimizin söz, tutum ve davranışlarıyla tüm insanlar için örnek alınması gereken güzel bir örnek olduğunu vurgulamışlardır. Peygamberimizi örnek alarak sevap kazanacaklarını, iyi insan olacaklarını, Allah'ın rızasını kazanabileceklerini, sünnetleri yapmanın sevap olduğunu ifade etmişlerdir. Öğrencilerin %15'i Peygamberimizin yol gösterici olduğunu vurgulamışlardır. %22,5'lik bir öğrenci grubu onun ahlâkının Kur'an ahlâkî olduğunu dolayısıyla ahlâkî en güzel olanın Peygamberimiz olduğunu ifade etmiştir. %10'luk kesim ise Peygamberimizin bize İslâm'ı açıklamak ve öğretmek için gönderildiğini ifade etmiştir.

Konuyla ilgili görüş bildiren öğrencilerden bazılarının ifadeleri şöyledir:

⁵⁸ el-Ahzâb, 33/21. Bkz. Altuntaş ve Şahin, *Kur'an-ı Kerim Meâlî*, 419.

Fatma GÖÇMEN, 10. Sınıf Seçmeli “Peygamberimizin Hayatı” Dersi Bağlamında Gençlerin Peygamberimizin Ahlâkî Vasıflarını Anlamlandırması

Ö1: “Peygamber Efendimiz alemlere rahmet olarak gönderilmiş bir insandır. O bütün insanlığa rahmet olarak gönderilmiştir. Onu örnek alarak cennete gidebiliriz. Bence onun hayatı örnek bir hayattır. Biz ona benzemeye çalışmalıyız.”

Ö4: “Peygamberimiz bizim için örnektir, biz de onun davranışlarını örnek almalıyız. Böylece sevap kazanırız ve Allah’ın katında iyi bir mertebeye ulaşırız.”

Ö6: “Peygamberimiz ahlâkî en güzel olandır.”

Ö8: “Peygamberimiz en güzel kişilik ve en güzel ahlâkî değerlere sahip, adeta en güzel ahlâkın vücut bulmuş halidir. Peygamberimiz güzel ahlâkın tamamlayıcısı olarak gönderilmiştir. Biz insanlar onu kendimize örnek alarak ahlâklı bir kişilik oluşturmalı ve hayatımıza ona göre yön vermeliyiz.”

Ö10: “Peygamberimiz hayatını Kur’an ahlâkî üzerine kurmuştur. Tüm insanlara örnek olmak için gönderilmiştir.”

Ö11: “Bana göre bu ayette anlatılan üsve-i hasene, güzel ve örnek insan demektir. İnsanın bu dünyada Allah, Kur’an ve Peygamber yolunda gidip ahirette bunun mükafatını alacağıdır.”

Ö14: “Güzel bir örnek derken anlatmak istediği Peygamberimizdir. Yol gösterici, lider, önder anlamındadır. Peygamberimizin bize ahlâkî vasıfları en güzel şekilde gösterdiğini ifade etmektedir.”

Ö15: “Toplum için Peygamberimizin örnek bir insan olduğunu ve onu örnek almamız gerektiğini anladım ve bunu uygulayacağım.”

Ö16: “Zaten peygamberler insanı iyi yola getirmek için seçilir yani bize güzel bir örnektir.”

Ö23: “Hz. Muhammed, insanlara yol göstererek ve hayatlarında bir takım değişiklikler yaparak bize rehber olmuştur. Onun bizim hayatımıza kattığı birçok güzel örnek bulunmaktadır.”

Ö26: “Peygamberimizin sünnetlerinden onun yerine getirdiği ahlâktan bahsetmiştir.”

Ö29: “Allah bizlere örnek olarak birçok peygamber gönderdi. Biz de onları örnek alarak kendi hayatımıza şekil/yön veriyoruz. Hem bugünüme hem de ahiretimize güzellik getirmemizi sağlıyor.”

Ö39: “Peygamber Efendimiz mü’minler için yol gösterici ve açıklayıcıdır. Hatalarımızı onun hayatından örneklerle farkedebilir ve düzeltebiliriz. Dinimizle ilgili bilmediklerimizi onun hayatından öğrenebiliriz.”

Özetle öğrenciler Peygamberimizin sözleri ve davranışlarıyla yol gösterici olduğunu, dürüst, yardımsever, lider, önder, İslâm dininin temsilcisi, çok güvenilir, adaletli ve şefkatli, onun insanları ahirete hazırlamak için “üsve-i hasene” olarak insanları yanlışlardan ve Allah’a şirk koştuktan sakındırmak için gönderildiğini, iyiye yönelttiğini ve kötülükten daima sakındırdığını, onun sayesinde dünyada barış, huzur ve sevgi-saygı olacağını, kötülüklerin ise yok olmaya başlayacağını hatta bir süre sonra hiç kötülük kalmayacağını ifade etmektedirler. Peygamber Efendimizin mü’minler için yol gösterici, açıklayıcı olduğunu ve hayatında uyguladığı davranışlar, söylediği sözler, insanlara karşı tutumlarından dolayı insanlar için güzel bir örnek konumuna geldiğini belirterek sabrı ve ikna kabiliyetiyle insanlara en güzel örnek olduğunu, insanlara yol göstererek onların hayatında olumlu yönde bir takım değişiklikler yaparak onlara rehber olduğunu ve onun insanların hayatına kattığı birçok güzel örnek bulunduğunu dile getirmektedirler.

Öğrencilerin hemen hepsi Peygamberimizin tüm insanlar için en güzel bir örnek olduğunu verdikleri örnek ahlâkî vasıflarla dile getirmekte ve onu örnek almanın sevap kazandıracağını, insanları ahirete hazırlayacağını ve Allah'ın rızasını kazanmaya vesile olacağını ifade etmektedirler.

Bu soruya cevap veren öğrencilerin hemen hepsi Peygamberimizin tüm insanlara en güzel örnek olması gerektiğini dolaylı yoldan ifade etmişlerdir. Zira Peygamberimiz, güzel ahlâkî, yol gösterici ve örnek yaşantısıyla bize İslâm'ı açıklayıp öğretendir. Öğrencilerin verdikleri cevaplar, Peygamberimizin *üsva-i hasene* olmasının hemen hepsi tarafından doğru anlaşıldığını göstermektedir.

4.5. Hayat Prensipleri Olan Ahlâkî Vasıflar

Öğrencilerin bu derste öğrendikleri ahlâkî vasıflardan en çok hangisinin hayatlarında kendilerine yol gösterici olduğunu tespit etmek amacıyla öğrencilere "Bu derste öğrendiğiniz Peygamberimizin ahlâkî vasıflarından en çok hangisi hayatınızda size yol göstermektedir? Örnek vererek açıklayınız?" sorusu yöneltildi.

Cevaplardaki Temalar	Cevap Sayısı	Yüzde Oranı
Adalet	3	%7,5
Sabır	20	%50
Merhamet	6	%15
Hoşgörü	4	%10
Tevazu	4	%10
Güvenilir olmak	3	%7,5
Edep ve hayâ	3	%7,5
Dürüstlük	5	%12,5
İhlas	1	%2,5
Takva	1	%2,5
Şecaat	1	%2,5
Hilm ve rıfk	2	%5
İnsana saygı	1	%2,5
Yardımselik	3	%7,5
Güzel ahlâk	2	%5

Tablo 8: Öğrencilerin 5. soruya verdikleri cevaplardaki temalar ve yüzde dağılımı.

Bu derste öğrencilerin en çok etkilendikleri ahlâkî vasıflarla ilgili cevaplardan bazıları tema başlıkları altında şöyledir:

Sabır

Ö40: "Sabır. Kavga anında cezalandırmak yerine daha sakin oluyorum, insanları kırmamaya çalışıyorum. Genelde kötü bir şey olduğunda bu işlediklerimiz aklıma gelip duygularımı dindirir."

Ö3: "Sabır bana yol gösteriyor. Çünkü önceden çok sabırsız ve hemen alevlenen biriydim. Sabrımı kontrol edemezdim. Şimdi çok daha sakin birisiyim. Şimdi anlayışlı biri olmaya doğru ilerlediğimi düşünüyorum."

Ö4: "Peygamberimizin sabrı hayatıma yol göstermektedir. Peygamberimiz İslâmiyet'i yayarken çok sorunlarla karşılaşmış fakat hiç vazgeçmeyip dinimizi yaymaya devam etmiştir. Yani biz de sabırlı olmalıyız."

Ö5: "Şimdiye oranla daha sabırsızdım. Ancak şimdi ise daha sabırlı davranıyorum ve sonucu güzel oluyor."

Ö6: "Sabır. Sabırlı insan olarak insanlara hemen sinirlenmeden onları dinleyerek daha doğru kararlar alabiliriz."

Ö7: "Diğer soruda da bahsettiğim gibi insanlara hemen sinirlenmek yerine sabırlı davranıp sakin bir biçimde iletişim kurmaya başladım."

Ö13: "Hayatımızda yaşadığımız zorluklara sabretmeyi öğreniyoruz."

Ö22: "İnsanlara karşı sabırlı olmayı öğrendim, hayatım daha iyi oldu. Eskiden çok sinirliydim. Şimdi ise daha çok sabırlıyım."

Ö26: "Sabır. Daha sabırlı olmayı samimi bir biçimde düşündüm."

Ö29: "İnsanlara karşı sabırlı tutarlı ve kırıncı olmadan yaklaşmak. İnsanlara karşı daha saygılı olursam ileride daha kolay yaşayabileceğime inanıyorum. İnsanlarla çelişmektense onlarla ortak yolu aramak daha cezbedici bir durum."

Ö36: "Sabır. Bence onun en önemli özelliklerinden biridir. Böylece ben de bir şeyler için beklemeyi öğrendim."

Ö39: "Sabır. Karşıma çıkan zorluklara ve aldığım kötü haberlere karşı direnmem gerektiğini öğrendim."

Ö32: "Gerekli yerlerde sabırlı olmalıdır. Her zaman da sabırlı olmak bize büyük zarar verir, mesela haklı olduğunuz halde haksızlığa sürekli susuyorsak sesimizi çıkartmalı, gerekli yerde tepki göstermeliyiz. Allah hiç kimseye taşıyamayacağı bir yük vermemiştir. Bu yüzden karşılaştığımız küçük bir şeyde hemen "of" dememeliyiz. Çünkü belki bizden daha kötü durumda olan vardır, sabırlı olmak insanın hayatını anlamasını ve hayatta kalmasını sağlar."

Ö9: "Sabrı ve büyüklerine karşı saygısı. Ben çok sabırsız bir insandım. Ama sonradan sabırlı olmanın güzelliğini öğrendim, önceden hemen sinirlenirdim. Artık birşeylere sabır göstermeye, hem büyüklerimin hem de küçük bir çocuğun bile kalbini kırmamaya çalışıyorum."

Ö23: “Bana en çok sabrı yol gösterdi. Çünkü ben çok sabırsız bir insanımdır. Benim için bir saniye beklemek bile zordur. Bu yüzden Peygamberimizin sabrının beni çok etkilediğini söyleyebilirim.”

Öğrencilerin %50’si verdikleri cevaplarda sabrı ön plana çıkarmışlar, hayatlarında daha sabırlı olmaları, acele karar vermeden, öfkelerine yenik düşmeden davranmaları gerektiğini ve bundan böyle sabırlı bir tutum sergilemeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Hayatın her alanında sabretmenin insana kattığı değer, öğrenci cevaplarında ifade edilmekte ve sabır en çok verilen cevap olarak dikkat çekmektedir.

Sabır konusunun ön plana çıkmasında örneklem grubundaki gençlerin, yaş itibariyle ergenlik döneminde ve oldukça hareketli olmalarının etkisinin olduğu söylenebilir. Zira gençler kimi zaman olaylara düşünmeden ani tepkiler verebilmekte, ahlâk kurallarına aykırı söz, tutum ve davranışlar sergileyebilmektedirler. Sonrasında da pişmanlık duymakta ve bunu telafi yoluna gitmektedirler. Öğrenciler verdikleri cevaplarda artık daha sabırlı olduklarını ve ani tepki vermediklerini, karşılaştıkları zorluklar karşısında sabır gösterdiklerini ve sabırlı olmanın insan hayatındaki önemini vurgulamışlardır.

Adalet

Ö24: “Adaletli olması benim hayatıma yön veren bir unsur oldu. Peygamber Efendimiz her davada adaleti gözetmiş, ben de ileride hukuk okumak istediğim için bu huyuna ayrı bir ilgim oldu. Peygamberimizin hayatında uyguladığı adaleti umarım ileride ben de davalarımda uygulayabilirim.”

Ö16: “Adil oluşu. Örneğin günlük hayatta bazı kararlar vermemiz gerekir. Bunları adil bir şekilde verebiliriz.”

Ö1: “Adalet. Çünkü haksızlığa hiç tahammülüm yoktur. Bir insan kendi yapması gereken görevi yapmazsa bu beni çok sinirlendiriyor. Grupta herkes sırayla nöbet tutarken bir kişi gelip çok geç oldu “Ben tutmak istemiyorum” derse bu beni çok sinirlendirir.”

Öğrencilerin %7,5’i adalet vasfına vurgu yapmakta ve kendilerini en çok bu ahlâkî vasfın etkilediğini ifade etmektedirler. Bir öğrenci ileride hukuk okuyarak Peygamberimiz gibi adil olmak istemesi ve davalarında adil karar vermek istediğine vurgu yapması dikkat çekicidir. Öğrencilerin Peygamberimizin adalet vasfını öğrenmelerinin, öğrencilerin adil davranma konusunda olumlu tutum geliştirmelerine katkıda bulunduğu söylenebilir.

Merhamet

Ö10: “Merhamet. Sokak hayvanlarına, aç ve fakir insanlara merhametle yaklaşmayı, onları anlamayı ve onlara bakmayı öğrendim.”

Ö19: “Merhamet, affetme duygusu. Mesela bir arkadaşım bana istemediğim bir davranışta bulunduğu onu alttan alarak affetmem.”

Ö20: “Acıma duygusu ve merhametli olmak.”

Öğrenciler merhametli olmaları gerektiğini ifade ederek bu değer için ne denli önemli olduğunu, yardımlaşma ve affetmenin özünde de merhamet olduğunu verdikleri cevaplardaki örneklerle ifade etmişlerdir.

Hoşgörü

Ö11: "Hoşgörü. İnsanların aralarında yozlaşmanın tek sebebinin tahammülsüzlük olduğunu düşünüyorum. Eğer hoşgörü gösterirsek çoğu şey yoluna girer."

Ö14: "En çok hoşgörü vasfı. Eğer hoşgörülü bir insan olunursa tüm kötülüklerin aşılacağını ve iyilikle tüm kötülüklerin biteceğini anladım ve bunu uyguladım."

Hoşgörüyü en çok etkilendikleri değer olarak ifade eden öğrencilerse bu vasfı herşeyin yoluna girmesi için bir vesile olarak görmekte ve kötülüklerin hoşgörüyle sona ereceği fikrini ileri sürmektedirler.

Tevazu

Ö12: "Tevazu. Çünkü tevazu olan yerde sınıf ayrımı ve üstünlük olmaz."

Ö33: "Peygamber Efendimiz'in tevazusu beni çok etkiledi. Bence herkes alçakgönüllü olmayı bilmeli."

Peygamberimizin alçakgönüllü olmasını ifade eden öğrencilerse sınıf ayrımını ortadan kaldırması ve kimsenin kimseye üstünlük taslamaması adına tevazunun önemli olduğunu ifade etmektedirler. Öğrencilerin bu vasa yaptıkları vurgunun, aynı zamanda onların içlerindeki adalet anlayışına da işaret ettiği söylenebilir.

Dürüst ve Güvenilir Olmak

Ö17: "Dürüstlük ve asla yalan söylemeyip yiğit olmak. İkisi benim hayatımda yol göstericidir."

Ö34: "Peygamber Efendimizin dürüst ve güvenilir birisi olması hayatıma yol gösterir. Onun gibi dürüst ve güvenilir olursak herkes bize güvenir. Mesela birşey emanet edecekse gönül rahatlığıyla emanet eder."

Dürüst ve güvenilir olma vasfını, günlük hayatın bir gereği olarak ifade eden öğrenciler, bu vasfın hayatlarında kendilerine yol gösterici olduğunu da ifade etmektedirler.

Bu Soruya Öğrencilerin Verdikleri Diğer Cevaplar

Ö21: "Tevazu, merhamet, ihlas, takva, şecaat."

Ö25: "Sabır, hilm ve rıfk."

Ö27: "Yardımsaverliği ve yalan söylememesi."

Ö35: "Peygamber Efendimizin insanlara karşı saygılı olması, yardımsaver olması, tüm canlılara ve çevreye karşı duyarlı olması bana hayatımda yol göstermektedir. Mesela Peygamber Efendimiz zengin fakir ayrımı yapmazdı. Ben de kimseye ayrımcılık yapmıyorum."

Ö37: "Edep ve hayâ."

Ö8: "Özelliklerin hepsi hayatımda yol göstermektedir. Peygamber Efendimizin ahlâkî özelliklerini ilke edinmeye çalışıyorum."

Ö2: "Hilm ve rıfk. Bazı konularda haklı olsak bile tartıştığımız kişiyi anında yargılamaktansa, o an biraz düşünüp nefes almak ve daha sonra ona göre hareket etmek bizim daha haklı ve adaletli davranmamızı sağlar."

Ö31: “Hoşgörü, hilm ve rıfk. İnsanlara karşı biraz daha anlayışlı olmaya çalışıyorum. Sinirlendiğimde fevri davranışlar göstermemek için kendimi tutmaya ve alttan almaya çalışıyorum.”

Bazı öğrenciler, verdikleri cevaplarda birden fazla ahlâkî vasfı ifade etmektedirler.

Öğrencilerin Peygamberimizin ahlâkî vasıflarını öğrendikten sonra kendi söz, tutum ve davranışlarını bu vasıflara uygunluk açısından sorguladıkları ve kendilerinde farkettileri hataları varsa ahlâkî vasıfları dikkate alarak kendilerini düzeltmeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. Öğrencilerin, ahlâkî vasıfları içselleştirmeye gayret etmeleri, hayatlarına yön vermede bu vasıfları dikkate almalarında dersin duyuşsal kazanımlarının gerçekleştiği söylenebilir.

4.6. Edinilen Ahlâkî Prensipler

Öğrencilerin bu derste öğrendikleri Peygamberimiz Hz. Muhammed (sas)’in ahlâkî vasıflarından hangilerini hayatlarında kendilerine yön verecek ahlâkî prensipler olarak edindiklerini tespit etmek amacıyla öğrencilere “Peygamberimizin Hayatı dersinde öğrendiğiniz ahlâkî vasıflardan hangilerini hayatınızda size yol gösterecek prensipler olarak edindiniz? sorusu yöneltildi.

Cevaplardaki Temalar	Cevap Sayısı	Yüzde Oranı	Cevaplardaki Temalar	Cevap Sayısı	Yüzde Oranı
Adalet	6	%15	Dürüst-güvenilir olmak	7	%17,5
Sabır	21	%52,5	Tevazu	7	%17,5
Edep ve hayâ	9	%22,5	Hilm ve rıfk	1	%2,5
Doğru söylemek	4	%10	Merhamet	14	%35
Cömertlik	1	%2,5	Allah rızasının önemi	1	%2,5
Şecaat	2	%5	Empati	1	%2,5
İhlas	1	%2,5	Sorumluluk	1	%2,5
Sevgi	3	%7,5	Yardımseverlik	6	%15
Saygı		%22,5	Affetme	1	%2,5

	9				
Hoşgörü	5	%12,5	İstişare	1	%2,5

Tablo 8: Öğrencilerin 6. soruya verdikleri cevaplardaki temalar ve yüzde dağılımı.

Bir öğrencinin cevabı sadece bir ahlâkî vasfı değil, öğrenciyi etkileyen birden fazla vasfı içermektedir. Öğrenciler bu soruya %52,5 oranda “sabır” cevabını vermişlerdir. Bu oran diğer vasıfların hepsinden çoktur. Bunu sırasıyla %35 oranla “merhamet”, %22,5 ile “edep ve hayâ” ve “saygı” izlemektedir. Öğrencilerin verdikleri cevaplardan bazıları şunlardır:

Ö1: “Adalet ve merhamet prensiplerini elde etmeye çalıştım. Karşımdaki kişi veya kişilere karşı daha adaletli olmaya çalıştım ve bunun için çalışıyorum. Çevremdeki insanlara hata yaptıklarında daha merhametli olmaya çalışıyorum. Kardeşim beni sinirlendirdiği zaman ona daha az kızmaya çalışıyorum.”

Ö40: “Daha sabırlı olmayı, insanlara daha çok yardım etmeyi, hatalarımı bu bilgilerle düzeltmeyi ve hayata güzel bakmayı prensip ediniyorum.”

Ö4: “Doğru söylemek, dürüst, alçak gönüllü, akıllı ve ağırbaşlı olmak, kırıncı olmamak, hüküm vermede acele etmemek ve davranışlarımızda Allah rızasını gözetmek.”

Ö5: “En güzeli sabır, merhamet ve alçak gönüllülük. Bunlar hayatımıza yön verir ve güzellik katar.”

Ö6: “Peygamberimizin hoşgörüsü, cömertliği, merhameti ve sabrını prensip edindim.”

Ö10: “Şecaat, merhamet ve sabrı kendime prensip edindim.”

Ö11: “Hoşgörü, sabır.”

Ö12: “Tevazu, ihlas.”

Ö13: “Edep, hayâ, sabır ve tevazu gibi prensipleri ediniriz.”

Ö14: “Çoğu vasfı edindiğimi düşünüyorum. Hoşgörü, ahlâk, iyimserlik vb.”

Ö17: “Adalet, insanları sevmek, saygı, doğru söylemek ve yiğitlik.”

Ö22, Ö18: “Tevazu, merhamet ve sabır.”

Ö19: “Sabır, merhamet, öfke kontrolü, anlayışlı olma ve alttan almayı öğrendim.”

Ö20: “Merhamet, dürüstlük, saygı ve edep.”

Ö21: “Kendimi birine beğendirmek ya da başkaları için şekilden şekile girmeme gerek yok. Bunların hepsini Allah rızası için yapmalıyım. Bunu yerine getirebilirim başkasının ne dediği çok da önemli değil.”

Ö25: “Sakin karar verme, kimseden nefret etmemek, empati kurup kimseyi üzmemek, affedici olmak ve saygımızı hiç kaybetmeden yaşamak.”

Ö26: “Merhamet, hayâ ve sabır.”

Ö27: “Sorumluluklarımı yerine getirmeye ve aileme iyi davranmaya başladım ve huzurlu oldum.”

Ö30: "Peygamberimizin yardımseverliği hayvanlara olan sevgimi artırdı. Sevecenliği ve güleryüzlülüğü beni neşeli ve mutlu etti. Adaletli oluşu herkese eşit davranmayı ve ayırım yapmamayı öğretti. Zaten Peygamberimizin her özelliği insanı etkiliyor."

Ö33: "Affetme duygusunu ve tevazusunu öğrendim."

Ö34: "Herkesi saygılı olmayı, insanlarla yardımlaşmayı ve güvenilir bir insan olmayı sağlar."

Ö35: "Yalan söylememeyi, edepli ve hayâli, yardımsever, insanlara karşı saygılı ve adaletli olmayı."

Ö36: "Merhametli ve şefkatli, insanlara hoşgörülü, yardımsever ve sabırlı olmayı."

Ö39: "Edep, hayâ, şecaat. Etrafımdaki insanlara karşı terbiyeli davranmam, utanma duygumun olması ve öfkelendiğimde öfkemi yutmam gerektiğini anladım; bunları uygulamaya çalıştım."

Ö32: "Edep ve hayâ. Kişi edepli olduğunda yani terbiyeli ve ahlâklı olduğunda insanlar tarafından hoş karşılanır. Allah'tan da sevap kazanır. Yani kişilerin duygularına ve düşüncelerine saygı gösterir. Hayâ sahibi olduğumuzdaysa utanılacak davranışlardan uzak dururuz. Yani hem insanlara karşı hem de Allah'a karşı utanılacak davranışlardan uzak durmalıyız. Böylece doğruyu ve yanlışını kolayca ayırt ederiz. Kötülüklerden uzak dururuz."

Ö24: "Adalet, istişare, merhamet, insana değer verme, açık fikirli ve hoşgörülü olma."

Ö16: "Daha dürüst ve daha adil bir birey olmaya çalıştım. Kararlar verirken daha iyi bir birey oldum."

Ö9: "Sabırlı, merhametli, büyüklerine saygılı, küçüklerine sevgili olmayı ve daha birçok şeyi kendime prensip edindim."

Ö2: "İnsanlara adil davranmayı, yardımseverliğin önemini, ahlâklı insanın vasıflarını, sabrın yararı ve önemini ve anında sinirlenmektense sakince düşünüp yargılamanın önemini anladım."

Ö31: "Birçok şey kazandırdı. Bizler daha yolun başında olduğumuz için bu örnekleri görerek biz de hayatımıza anlam katmaya çalışıyoruz."

Ö23: "Merhametli ve sabırlı olmamız gerekir. Bir genç için bence en önemli değer budur yani temeli sağlam atmak gerekir."

Öğrenciler kendilerini en çok etkileyen ahlâkî vasıflar başta olmak üzere çoğu vasafta cevaplarında yer vermişlerdir. Özellikle sabır teması cevaplarda %52,5 oran ile en yüksek değere sahiptir. Gençlerin davranışlarında sabır gösteremediklerini ve bu yüzden genellikle pişmanlık duyduklarını ifade etmeleri sabır temasına verilen önemi göstermesi açısından önemlidir. Bu derste sabır vasfını öğrenen gençler söz, tutum ve davranışlarında sabırlı olmayı öğrendiklerini, bunun yaşantılarını olumlu anlamda değiştirdiğini farkettilerini ve sabırlı olmayı bundan sonraki yaşamlarında prensip olarak kabul ettiklerini ifade etmişlerdir.

Merhamet vasfı %35 oran ile ikinci sırada yer alan ahlâkî vasıftır. Gençler merhametli olmayı kendileri için önemli bir prensip olarak kabul ettiklerini ve bu vasfı hayatlarının geri kalanında kendilerine yol gösterici bir prensip olarak benimsediklerini ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin verdikleri cevaplarda ahlâkî vasıfların birlikte ifade edilmesi dikkat çekmektedir. Öğrencilerin en az üç vasfı peşpeşe sıralayarak prensip olarak kabul ettiklerini ifade etmelerinin bu

dersin kazanımları doğrultusunda programda yer alan amaçların büyük ölçüde gerçekleştiğine işaret ettiği ifade edilebilir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Peygamberimizin Hayatı dersini seçmeli olarak alan öğrencilerin dersin “Peygamberimizin ahlâkî vasıflarını örneklerle açıklar.” ve “Peygamberimizin ahlâkî vasıflarını kendisine model alır.” şeklindeki ilk iki kazanımını elde etme oranı bu araştırmada nitel olarak durum çalışmasıyla ele alınmıştır. İçerik analiziyle öğrencilerin verdikleri cevaplar değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Katılımcı öğrencilerin cevaplarından hareketle yapılan analiz sonucu elde edilen sayısal değerler, öğrencilerin bu dersten elde ettikleri kazanımları nitel olarak anlamaya yardımcı olmaktadır.

Öğrenciler *Peygamberimizin ahlâkî vasıflarına vukufiyet* durumlarını tespit etmek amacıyla sorulan 1. soruya verdikleri cevaplarda 1. Ünite’de yer alan ahlâkî vasıfları saymakla kalmamış, aynı zamanda Peygamberimize ait bildikleri diğer vasıflara da cevaplarında yer vermişlerdir. Araştırmanın Nisan ayında yapılıyor olması dikkate alındığında, öğrencilerin ders kitabında diğer konuların içinde geçen tüm vasıfları bir bütün olarak düşünerek cevap verdiklerini ve cevaplarda ifade edilen ahlâkî vasıfların ilk ünite ile sınırlı kalmadığını söylemek mümkündür. Öğrenciler konuda geçen sekiz vasfın (*Peygamberimizin tevazusu, edep ve hayâsı, sabrı, merhameti, hilm ve rıfkı, ihlası, takvası ve şecaati*) yanısıra, şu vasıflara da cevaplarında yer vermişlerdir: Hoşgörülü olması, güzel ahlâk sahibi olması, insanların zayıf yönüyle alay etmeyip kimseyle dalga geçmemesi, insana insan olduğu için değer vermesi, ilme önem vermesi, ihsan sahibi olması, insanların hatasını yüzüne vurmaması, insanları küçük düşürecek davranışlarda bulunmaması, istişareye önem vermesi, ilme önem vermesi, disiplinli olması, güvenilir olması, nefsine hâkim olması. Sayılan vasıfların çeşitliliğinin, Peygamberimizin ahlâkî vasıflarının öğrenciler tarafından anlaşıldığını gösterdiği söylenebilir.

Bu araştırmada 1. soruya verilen cevaplarda %90 oranla “tevazu sahibi olması” birinci sırada yer alırken onu sırasıyla %82,5 oranla “şefkat ve merhamet”, %80 hayâ, %77,5 “şecaat”, %75 “edep” ve %67,5 oranla “sabır” takip etmektedir.

Peygamberimizin ahlâkî vasıflarını öğrenmeye yönelik tutumlarını tespit etmek amacıyla sorulan 2. soruya öğrencilerin tamamı dersi faydalı buldukları yönünde cevap vermişlerdir.

2. Soruda dersin faydasıyla ilgili temaları ise şöyle ifade etmişlerdir: “Peygamberimizi tanıma, sünnetleri öğrenme, kötülüklerden uzak durma, onun yaşadığı gibi yaşama, iyi Müslüman olmayı öğrenme, hatalarını farkedip kendini düzeltme, salih amelleri öğrenip uygulama, ibadetleri öğrenme ve uygulama, güzel ahlâkını örnek alma, başkalarının görüşlerine saygı duyma.” Öğrencilerin en çok vurguladıkları tema %92,5 oranla güzel ahlâkını örnek alma olmuştur. Siyer öğretimiyle ilgili bir araştırmada, Hz. Muhammed’in tüm insanlığın istifade edebileceği örnek bir yaşam modeli olduğu ve insanlığın bu modelden istifadesinin onu tanımaya bağlı olduğu ifade edilmektedir.⁵⁹ Bu araştırmada öğrencilerin 2. soruya verdikleri cevaplarda Peygamberimizi tanıma, sünnetlerini öğrenme ve onun güzel ahlâkını örnek alma temalarını ifade etmelerinin dersin hedef kazanımlarını yansıttığı söylenebilir. Buna göre hem bahsi geçen araştırmada hem de yaptığımız bu araştırmada öğrencilerin Peygamberimizi örnek alma konusuna vurgu yapmalarının, her iki araştırma bulguları arasındaki benzerliğe işaret ettiği söylenebilir.

⁵⁹ Meydan, “Din, Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinin Öğrenci Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi”, 225.

Öğrencilerin 2. soruya verdikleri cevaplarda dersin duyuşsal kazanımlarına dair ifadeler kullanmışlar, Peygamberimizin örnek kişiliğini ahlâk ve ibadet bağlamında davranışlara yansıyan boyutuyla ifade etmişlerdir. Öğrencilerin bu soruya verdikleri cevaplara göre, öğrendikleri bilgileri davranışa geçirmede olumlu yaklaşıma sahip oldukları ve hedeflenen davranışsal kazanımları büyük oranda elde ettikleri söylenebilir.

Peygamberimizin ahlâkî vasıflarını öğrenen bir öğrencinin günlük hayattaki davranışlarında bir değişme olup olmadığını tespit etmek amacıyla öğrencilere yöneltilen 3. soruya öğrencilerin %90'ı hayatlarında pişmanlık duydukları bir konu olmadığı şeklinde cevap vermiş; %4'ü hayatlarında pişmanlık duydukları bir konu olduğunu ifade etmiştir. Öğrenciler pişmanlık duydukları konuları ise şöyle ifade etmişlerdir: “Yalan söyleme, kötü sözler söyleme, kırıncı olma (kalp kırma), öfkeli tavırlar sergileme, merhametsiz davranma, hataları affetmeme, sabırsız davranma, gıybet etme, önyargılı olma.” Bu soruya verilen cevaplar, öğrencilerin kendilerini özeleştiriyeye tabi tutarak verdikleri cevaplardır. Herbir öğrenci kendi söz, tutum ve davranışlarını sorgulayarak hayatında kendisine pişmanlık veren husus varsa, bunu belirtmiştir. Öğrencilerin yaptıkları hataları farketmesi ve bu hataları bir daha tekrarlamama niyet ve gayretinde olmaları önemlidir. Öğrencilerde meydana gelen istedik tutum ve davranış değişikliği, ahlâkî değişim ve gelişimin göstergelerindedir. Daha önce de ifade edildiği gibi Peygamberimizin Hayatı dersi kazanımlarının bilişsel alandan çok, duyuşsal alana hitap etmesi beklenmektedir. Dersin amaçları dikkate alındığında, dersi alan öğrencide istenilen davranış değişikliği meydana gelmesi beklenir. Peygamberimizin Hayatı dersini alan öğrenciler, ahlâkî tutum ve davranış modellerini benimseyerek günlük hayatlarında ahlâkî olmaya özen göstermektedirler. Buradan hareketle bu dersin, öğrencilerde istenilen tutum ve davranış değişikliği meydana getirdiği ve öğrencilerin ahlâkî gelişimine olumlu katkıda bulunduğu söylenebilir. Ortaöğretim öğrencileriyle ilgili bir araştırma neticesinde katılımcı öğrencilerin çoğunluğu, Hz. Muhammed'in Hayatı dersinin öğrenci duygu, düşünce, tutum ve davranışları üzerinde olumlu etkilerinin olduğu ve istedik yönde davranış değişikliğine yol açtığı yönünde görüş belirtmişlerdir. Öğrenciler “arkadaşlarıma daha nazik davranıyorum”, “küfür etmeyi bıraktım”, “dürüst davranmaya çalışıyorum” ve “daha sabırlı oldum” vb. ifadelerle bu davranış değişikliği örneklerini dile getirmişlerdir. Araştırmada dersin, öğrencilerde farkındalık ve duyarlılık oluşturduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin iş ve davranışlarında Hz. Peygamber'i ölçü almaya başladıkları; duygu, düşünce ve davranışlarını Peygamberin gözünden değerlendirip sorgulayarak, otokontrol sistemi geliştirdiklerinin görüldüğü de ifade edilmektedir.⁶⁰ Öğrencilerin Peygamberimizin Hayatı dersinde öğrendiklerini dikkate alarak söz, tutum ve davranışlarında olumlu yönde değişim ve gelişim yaşadıklarını ifade etmelerinin, dersin hedef kazanımlarının gerçekleştiğine işaret ettiği söylenebilir. Görüldüğü üzere gerek yaptığımız bu araştırmada öne sürdüğümüz tespitler ve gerekse daha önce yapılan ilgili araştırmanın tespitlerinin birbiriyle büyük oranda örtüştüğü söylenebilir.

Peygamberimizin mü'minlere *güzel bir örnek* teşkil etmesiyle ilgili Kur'an-ı Kerim'de Ahzâb Suresi'nin 21. ayetinde geçen “*üsve-i hasene*” kavramının öğrencilerce nasıl anlaşıldığını tespit etmek amacıyla 4. araştırma sorusu öğrencilere yöneltilmiştir. Öğrencilerin bu soruya verdikleri cevaplarda özellikle dört temaya vurgu yaptıkları görülmüştür. Öğrencilerin *üsve-i hasene* kavramının anlamıyla ilgili cevaplarında vurguladıkları temalar şöyledir: “Peygamberimiz bizim için örnektir, yol göstericidir, ahlâkî en güzel olandır, bize İslâm dinini açıklamak ve öğretmek için gönderildi.” Katılımcı öğrenciler, %52,5 oranla Peygamberimizin söz, tutum ve davranışlarıyla tüm insanlar için örnek alınması gereken güzel bir

⁶⁰ Yücel, “Seçmeli Hz. Muhammed'in Hayatı Dersi”, 176.

örnek olduğunu ifade etmişlerdir. Aslında ifade edilen temaların herbiri doğrudan ya da dolaylı olarak *üsve-i hasene* kavramına işaret etmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin hemen hepsinin bu kavramı doğru anladıkları ve Peygamberimizi güzel ahlâk örneği olarak gördükleri söylenebilir. Bununla ilgili olarak bir araştırmada “Peygamberimizin Hayatı dersi ilk olarak hangi hedefe odaklanmalıdır?” sorusuna; öğrencilerin %8 oranında *savaşlara odaklanmalı* cevabını verdikleri, %62,8 gibi yüksek oranda ise Hz. Muhammed’in örnek ahlâkı cevabını verdikleri ifade edilmektedir.⁶¹ Öğrencilerin cevaplarında %62,8 gibi yüksek oranda Peygamberimizin örnek ahlâkını vurgulamasıyla, bizim yaptığımız araştırmada öğrencilerin *üsve-i hasene* kavramına dair sorulan soruya verdikleri cevaplarda Peygamberimizi güzel ahlâk örneği olarak gördüklerini ifade etmeleri dikkate alındığında her iki araştırmanın tespitleri arasında benzerlik olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin bu derste öğrendikleri ahlâkî vasıflardan en çok hangisinin kendilerine hayatlarında yol gösterici olduğunu tespit etmek amacıyla 5. araştırma sorusu öğrencilere yöneltilmiştir. Verilen cevaplardaki temalar şöyledir: “Adalet, sabır, merhamet, hoşgörü, tevazu, güvenilir olmak, edep ve hayâ, dürüstlük, ihlas, takva, şecaat, hilm ve rıfk, insana saygı, yardımseverlik ve güzel ahlâk.” Öğrenciler her bir temayla ilgili kendi hayatlarından somut örnekler vererek Peygamberimizin hayatı dersinin kendi hayatlarındaki olumlu davranışsal etkisini samimi bir şekilde izah etmişlerdir.

Peygamberimizin ahlâkî vasıflarından hangilerini hayatlarında kendilerine yön verecek ahlâkî prensipler olarak edindiklerini tespit etmek amacıyla 6. araştırma sorusu öğrencilere yöneltilmiştir. Öğrencilerin bu soruya verdikleri cevaplar 20 tema başlığında ifade edilebilir. Bu temalar şunlardır: “Adalet, sabır, edep ve hayâ, doğru söylemek, cömertlik, şecaat, ihlas, sevgi, saygı, hoşgörü, dürüst-güvenilir olmak, tevazu, hilm ve rıfk, merhamet, Allah rızasının önemi, empati, sorumluluk, yardımseverlik, affetme ve istişare.” Sabır teması %52,5 oranla en fazla verilen cevap olmuştur. Öğrencilerin 10. sınıfta olmaları itibarıyla yaşları tam ergenlik çağlarına denk gelmekte ve fevri söz, tutum ve davranışlardan sakınarak sabır göstermeleri her zaman mümkün olamamaktadır. Bu yüzden sabırlı olmak, gençlerin bu çağda kazanabilecekleri önemli bir ahlâkî değerdir. Siyer öğretimiyle ilgili bir başka çalışmada benzer şekilde Hz. Muhammed’in örneğinin her konuda ön plana çıkarılması gereğine vurgu yapılmaktadır.⁶² Dolayısıyla her iki araştırmada da Peygamberimizin ahlâkî vasıflarının örnek alınması gerektiğinin tespit edildiği söylenebilir.

Gençlerin Hz. Muhammed (sas)’i kendilerine örnek almaları konusunda olumlu tutum ve davranış geliştirmeleri din eğitiminin öncelikli hedeflerindedir. Dersin konuyla ilgili 1. kazanımı “Peygamberimizin ahlâkî vasıflarını örneklerle açıklar.” ve 2. kazanımı “Peygamberimizin ahlâkî vasıflarını kendisine model alır.”⁶³ şeklindedir. Gençler ahlâkî vasıfları öğrendikten sonra kendi hayatlarını tekrar gözden geçirmiş ve özeleştiri yaparak kendilerindeki müspet ya da menfi özelliklerin farkına varmış ve müspet özellikleri devam ettirme, menfi özelliklerinden ise ibret alarak bir daha yapmama konusunda kendilerine bir ders çıkarmışlardır. Gençlerin bu derste öğrendikleri ahlâkî vasıfları hayatlarına geçirmede istekli olmaları ve öğrendiklerini içselleştirmeleri önem arz etmektedir. Ancak burada sözü edilen ahlâkî vasıfların içselleştirilmesi ve gencin kişiliğinin ayrılmaz parçası haline gelmesi zamana bağlıdır.

⁶¹ Yılmaz, “5. ve 9. Sınıf Öğrencilerinin Ortaokul ve Liselerde Okutulan Seçmeli Peygamberimizin Hayatı Dersine Yönelik Görüşleri”, 438.

⁶² Altın, Yılmaz, ve Erdoğan, Hz. Peygamber’i Nasıl Öğretelim?, 9, 10, 13, 31.

⁶³ T.C. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, “MEB Ortaöğretim Kurumları Haftalık Ders Çizelgelerinde Değişiklik Yapılması”, 20.

Bir araştırmada Peygamberin rnekleğiyle geleceğin teminatı olan gençlere örnek bir rol-model peygamber olgusu sunularak toplumdaki ahlâkî yozlaşmanın engellenmeye çalışılması gerektiği vurgulanmaktadır.⁶⁴ Günümüzde giderek küreselleşen dünyada, internet kullanımının artmasıyla birlikte sanal dünyada her türlü erişimin kolaylaşması, bazı ahlâk dışı paylaşımlara kolay erişimin mümkün olması göz önüne alındığında gençlerin zihinlerini kirletmeden ahlâklı bir hayat yaşamalarına rehberlik edebilmek amacıyla gençlere Peygamber Efendimizin hayatından kesitler sunarak ahlâkî vasıfların öğretilmesi elzemdir. Gençlerin Peygamberimizin Hayatı dersinde öğrendikleri Peygamberimizin rnek davranış modellerinin, kendilerine çeki düzen verme, özeleştiri yaparak hatalarını farketme ve farkettileri hataları varsa bir daha tekrarlamama gayret ve kararlılığında olma ve davranışlarını otokontrolle yönetebilmelerine yardımcı olduğu/olacağı söylenebilir.

Gençler, araştırma sorularına verdikleri cevaplarda bu ders sayesinde kendilerine sevap kazandıracak ahlâkî prensipleri benimseme ve uygulama konusunda yaşayarak edindikleri olumlu tutum ve davranışları ifade etmektedirler. Öğrencilerin ifadeleri dikkate alındığında ğretim programında hedeflenen kazanımların öğrenciler tarafından büyük lde elde edildiği ve yeni ğretim programının başarılı olduğu söylenebilir.

Gençlerin Peygamberimizin Hayatı dersinde *Peygamberimizin Ahlâkî Vasıfları*'nı öğrenmeleri, hem Peygamberimizi rol-model olarak benimsemelerine hem de onun İslâm Peygamberi olarak İslâmiyet'i en güzel Şekilde anlatan, açıklayan, temsil eden, sergilediği örnek ahlâkî vasıflarla tüm insanlığa örnek olan bir Şahsiyet olarak tanınmalarına yardımcı olduğu söylenebilir.

Gençler Peygamberimizi kendilerine örnek alma ve onun gibi ahlâklı bir hayat yaşama gayreti içinde olduklarını; Peygamberimizi kendilerine örnek alarak onun gibi yaşadıkları taktirde hem bu dünyada hem de ahirette mutluluğa ermelerinin mümkün olabileceğini farkettilerini dile getirmişlerdir. Gençlerin bu ifadelerinden hareketle, Peygamberimizin Hayatı dersinde elde ettikleri kazanımların hem bilişsel hem duyuşsal nitelikte olduğu söylenebilir.

Bu araştırmada, Peygamberimizin Hayatı dersini alan öğrenciler bu derste öğrendiklerini göz önünde bulundurarak kendi duygu, düşünce, tutum ve davranışlarını değerlendirmeye tabi tutmuşlardır. Öğrencilerin araştırma sorularına verdikleri cevaplar ve araştırmacının öğrencileri doğal ortamlarında gzlememesi sonucunda elde ettiği bulgular analiz edilerek değerlendirilmiş ve araştırma sonucunda aşağdaki tespitlere ulaşılmıştır:

1. Peygamberimizin Hayatı dersinin, bu dersi seçmeli olarak alan gençlere, eğitimin hedeflediği iyi insan, iyi vatandaş ve iyi bir mü'min olarak yetişmelerinde faydalı olduğu/olacağı söylenebilir.
2. Peygamberimizin Hayatı dersinde, onun ahlâkî vasıfları, gerek bireysel gerek sosyal hayatta olaylar karşısında sergilediği davranışlar ve olaylara verdiği tepkiler somut örneklerle anlatılmaktadır. Yaş itibariyle benlik arayışında olan gençlerin bu derste elde ettikleri kazanımların, kendi hayatlarında Peygamberimizi rol-model olarak benimsemelerine olumlu yönde etki ettiği ve güzel ahlâklı olmayı kişiliklerinin ayrılmaz bir parçası olarak algılamalarına yardımcı olduğu/olacağı söylenebilir.
3. Gençlere, Peygamberimiz hakkındaki doğru bilgilerin doğru yerde ve doğru kaynaktan öğretilmesi gerekir. Örgün eğitimde seçmeli ders olarak okutulan Peygamberimizin Hayatı dersi

⁶⁴ Yılmaz, "5. ve 9. Sınıf ğrencilerinin Ortaokul ve Liselerde Okutulan Seçmeli Peygamberimizin Hayatı Dersine Yönelik Görüşleri", 428.

Fatma GÖÇMEN, 10. Sınıf Seçmeli “Peygamberimizin Hayatı” Dersi Bağlamında Gençlerin Peygamberimizin Ahlâkî Vasıflarını Anlamlandırması

sayesinde gençler, Peygamberimiz hakkında doğru bilgileri, doğru ve uygun ortamlarda öğrenme fırsatı bulmaktadırlar. Bunun yanısıra gençlerin bu ders sayesinde gerçek hayatta ve sanal dünyada karşılaşabileceği yanlış bilgilerin ve ahlâk dışı yayınların olumsuz etkilerinden korunduğunu/korunacağını söylemek de mümkündür.

4. Bu seçmeli dersi alan gençlerin Peygamberimizin hayatını ve onun örnek ahlâkını öğrenmek suretiyle, kendi yaşamlarında ahlâklı insan olma konusunda gayret gösterdikleri ve bu konuda olumlu bir motivasyona sahip oldukları/olacakları söylenebilir.
5. Ahlâkî tutum ve davranış kazandırmadaki olumlu etkileri dikkate alındığında, Peygamberimizin Hayatı dersinin, seçmeli ders olarak daha geniş öğrenci guruplarına okutulmasının faydalı olacağı söylenebilir. Bu konuda ise, başta okul idarecileri ve ders öğretmenleri olmak üzere veli ve öğrencilere görevler düşmektedir.
6. Peygamberimiz Hz. Muhammed (sas)’in Kur’an-ı Kerim’de Allah (cc) tarafından övülen örnek ahlâkî vasıfları, hem gençlere hem de hangi yaşta olursa olsun tüm insanlara örnektir. Gençlerimize bu örnek vasıfların kazandırılmasına önem verilmesi ülkemiz ve insanlığın geleceği adına yapılacak en iyi yatırımlardandır.

KAYNAKÇA

Aksoy, Erdal, Sümeyye Dülger, ve Ayşe Köksal. “Bilimsel Araştırmalarda Evren, Örneklem, Varsayım ve Değişken”. İçinde *Bilimsel Araştırma Süreçleri Yöntem Teknik ve Etiğe Giriş El Kitabı*, editör Özcan Güngör, 1. Baskı. 137-67. Ankara: Grafiker Yayınları, 2018.

Altın, Z. Şeyma, Muhammet Yılmaz, ve Ali Erdoğan. *Hz. Peygamber’i Nasıl Öğretelim?* 3. Baskı. İstanbul: DEM, 2018.

Altuntaş, Halil, ve Muzaffer Şahin. *Kur’an-ı Kerim Meâlî*. 4. Baskı. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009.

Atmaca, Esra. “Yaygın Din Eğitiminde Yetişkinlerin Siyer Öğrenimi Üzerine Bir Araştırma (Sakarya Örneği)”. *Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science* 5, sy 31 (Aralık 2018): 157-74.

Ayhan, Halis. *Türkiye’de Din Eğitimi*. 3. Baskı. İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, 2014.

Bahçekapılı, Mehmet. *Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri İmkânlar, Fırsatlar, Aktörler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. İstanbul: İlke Yayınları, 2013.

Başkurt, İrfan. *Din Eğitimi Açısından Kur’ân Öğretimi ve Yaz Kur’ân Kursları (İstanbul Örneği)*. 3. Baskı. İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, 2013.

Bayar, Mustafa. “Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programlarında Hz. Peygamber Öğretimi”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17, sy 1 (15 Haziran 2013): 319-35.

Cebeci, Suat. *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*. 2. Baskı. Ankara: Akçağ Yayınları, 2005.

Çapcıoğlu, Fatma, ve Öznur Kalkan Açıkgöz. “Nitel Araştırmalarda Kullanılan Araştırma Teknikleri”. İçinde *Bilimsel Araştırma Süreçleri Yöntem Teknik ve Etiğe Giriş El Kitabı*, 1. Baskı. 203-21. Ankara: Grafiker Yayınları, 2018.

Gümüş, Gönül. "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Programındaki Hz. Muhammed'in Hayatına Özel Öğretim Yöntemleri Açısından Bir Yaklaşım". Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000.

Katipoğlu, İshak. "Liselerde (9. ve 10. Sınıf) Seçmeli Olarak Okutulan Hz. Muhammed'in Hayatı Dersinin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi (Samsun Örneği)". Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

Kaymakcan, Recep, İbrahim Aşlamacı, Mustafa Yılmaz, ve Adnan Telli. "Seçmeli Din Eğitimi Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu". İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi, 2013. <https://dergipark.org.tr/en/pub/maruoneri/187862> (Erişim: 20.04.2019).

Kelpetin, Mahmut. "Ortaokul ve Orta Öğretim'de 'Hz. Muhammed'in (sas) Hayatı' Derslerinin Sunulmasında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri". İçinde *Siyer Öğretimi/Ortaokul ve Ortaöğretim Düzeyi*, 1. Baskı. 41-74. Siyer Yayınları, 2016.

Meydan, Hasan. "Din, Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinin Öğrenci Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy 40 (31 Aralık 2013): 219-50.

Özenç, Fikret. "Dini Çeşitlilik Açısından Siyer Öğretimi". *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5, sy 1 (01 Haziran 2019): 7-18.

Songur, Fatma. "Siyer Dersi Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Isparta Örneği)". Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Sözen, Hasan. "Çocuğun Din Eğitimine Hz. Muhammed'in Hayatı Bağlamında Kuramsal Bir Yaklaşım". Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

T.C. MEB. Millî Eğitim Temel Kanunu (1973). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> (Erişim: 19.04.2019).

T.C. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. "MEB Ortaöğretim Kurumları Haftalık Ders Çizelgelerinde Değişiklik Yapılması", 14 Ağustos 2012.

— — —. Ortaöğretim Hz. Muhammed'in Hayatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı, 144 Ş (2012). <http://ttkb.meb.gov.tr/www/gecmisten-gunumuze-kurul-kararlari/icerik/152>.

— — —. "Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı". MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2017.

Titiz, Cengiz, İsa Öztürk, ve Süleyman Uysal. *Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı 10*. 1. Baskı. Ankara: MEB Yayınları, 2018.

Türer, Celal. "İslâm'da Ahlâk". İçinde *Ahlâkım*, editör Mehmet Emin Özafşar ve Recai Doğan, 10. Baskı. 15-29. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2013.

Yazıbaşı, Muhammed Ali. "Ortaöğretim Öğrencilerinin Gözünden Seçmeli Din Dersleri: Kırıkkale Örneği". *Dini Araştırmalar* 21, sy 53 (Haziran 2018): 149-68.

Yıldırım, Ali, ve Hasan Şimşek. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 10. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016.

Fatma GÖÇMEN, 10. Sınıf Seçmeli “Peygamberimizin Hayatı” Dersi Bağlamında Gençlerin Peygamberimizin Ahlâkî Vasıflarını Anlamlandırması

Yılmaz, Ali. “5. ve 9. Sınıf Öğrencilerinin Ortaokul ve Liselerde Okutulan Seçmeli Peygamberimizin Hayatı Dersine Yönelik Görüşleri: Giresun Örneği”. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 10, sy 19 (04 Aralık 2018): 425-48.

Yurdakul, Halise. “Seçmeli Hz. Muhammed’in Hayatı Dersi 10. Sınıf Müfredat Programının Kavram Haritası Tekniği ile İşlenişi”. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

Yücel, Tülay. “Öğrencilere Göre Ortaöğretim Seçmeli Hz. Muhammed’in Hayatı Dersi (İzmir İli Örneği)”. Basılmamış Doktora Tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Yürük, Tuğrul. “İlk ve Orta Öğretimde Din Öğretimi (Din Dersleri)”. İçinde *Din Eğitimi El Kitabı*, editör Recai Doğan ve Remziye Ege, 4. Baskı. 115-41. Ankara: Grafiker Yayınları, 2016.